

6-63
19.12.2023р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА
ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Кирилюк Марія Русланівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В
ТУРИЗМІ НА ПРИКЛАДІ НОРВЕГІЇ**

представлена на здобуття освітнього ступеня «магістр»
кваліфікації «магістр з туризму»
спеціальності 242 «Туризм»

Допущено до захисту

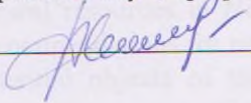
протокол № 09

від 15.11.2023р.

зав. кафедри туризму та

готельно-ресторанної справи

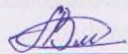
д-р. екон. наук, проф. Климчук А. О.

Керівник

к.і.н., доц. кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи,

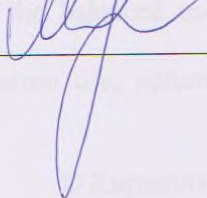
Любченко В. В.

Гарант освітньої програми

д-р. екон. наук, професор,

Олійник О. В.

Житомир – 2023

Кирилюк М. Р. Рациональне природокористування в туризмі на прикладі Норвегії : кваліфікаційна робота магістра. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2023. 105 с.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є визначення ефективних стратегій та підходів до раціонального природокористування в туризмі в Норвегії. Актуальність даної теми має велике значення у відношенні країн, які мають величезні природні багатства та екологічно цінні регіони, наприклад, Норвегії.

У кваліфікаційній роботі магістра визначено ключові аспекти природокористування; розглянуто та оцінено основні принципи раціонального природокористування в туризмі; описано методику дослідження раціонального використання природних ресурсів; здійснено аналіз природних ресурсів Норвегії, які можуть бути використані в туризмі та рекреації; здійснено порівняльну характеристику між способами використання природних ресурсів у Норвегії та інших європейських країнах; розроблено конкретні заходи та рекомендації для збереження природи в Норвегії; виявлено потенційні об'єкти туризму та рекреації, які можуть бути використані при раціональному природокористуванні; сформовано пропозиції щодо забезпечення збалансованого використання природних ресурсів у регіоні.

Ключові слова: природокористування в туризмі, раціональне природокористування, природні ресурси, збалансоване природокористування, захист довкілля.

Kyryliuk M. R. Rational use of nature in tourism on the example of Norway : Master's thesis. Zhytomyr: Zhytomyr Polytechnic State University, 2023. 105 p.

The purpose of the master's qualification work is to determine effective strategies and approaches to rational nature management in tourism in Norway. The relevance of this topic is of great importance in relation to countries that have huge natural wealth and ecologically valuable regions, for example, Norway.

The master's thesis defines key aspects of nature management; the main principles of rational nature management in tourism were considered and evaluated; the methodology of the study of the rational use of natural resources is described; an analysis of Norway's natural resources that can be used in tourism and recreation was carried out; a comparative characterization was made between the ways of using natural resources in Norway and other European countries; specific measures and recommendations for nature conservation in Norway have been developed; identified potential objects of tourism and recreation that can be used for rational nature management; suggestions have been made to ensure the balanced use of natural resources in the region.

Key words: nature use in tourism, rational nature use, natural resources, balanced nature use, environmental protection.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ТУРИЗМІ.....	7
1.1. Основні поняття та концепції природокористування в туризмі.....	7
1.2. Принципи раціонального природокористування.....	14
1.3. Методика дослідження раціонального використання природних ресурсів.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В НОРВЕГІЇ.....	29
2.1. Ресурсний потенціал Норвегії для раціонального використання природних ресурсів	29
2.2. Основні характеристики природних дестинацій Норвегії як об'єкту туризму та рекреації.....	38
2.3. Порівняльна характеристика використання природних ресурсів Норвегії та інших європейських країн.....	47
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В НОРВЕГІЇ.....	58
3.1. Заходи для збереження природи та регулювання туристичної діяльності.....	58
3.2. Визначення нових перспективних районів для застосування раціонального природокористування.....	65
3.3. Пропозиції щодо збалансованого використання природних ресурсів у регіоні.....	73
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ.....	97

ВСТУП

Туризм в аспекті раціонального природокористування визначається як збалансована форма розвитку туристичної діяльності, яка враховує інтереси природи та сприяє її збереженню, екологічній стійкості та соціоекономічному розвитку місцевих громадян. Такий підхід передбачає мінімізацію негативних впливів на природу та максимізацію позитивних ефектів, включаючи:

- збереження природних ресурсів;
- екологічну освіту;
- соціально-економічний розвиток;
- збереження культурної спадщини.

Раціональне природокористування в туризмі – це підхід до розвитку та організації туристичних видів діяльності, який спрямований на збереження і захист природних ресурсів та довкілля, в якому вони існують. Основними цілями раціонального природокористування в туризмі є забезпечення тривалої стійкості природних екосистем та задоволення потреб туристів, без шкоди для навколишнього середовища та місцевого населення.

Раціональне природокористування в туризмі сприяє сталому розвитку туристичної галузі, забезпечує збалансовану інтеграцію туризму в природне середовище та сприяє збереженню найцінніших природних ресурсів для майбутніх поколінь. Для досягнення цих цілей необхідні спільні зусилля з боку урядових органів, бізнесу, громадськості та туристів.

Дана тема є актуальною не лише загалом, а й в контексті країн, які мають природну красу та екологічно цінні регіони, такі як Норвегія. Адже ця країна розпоряджається унікальною і природно багатою територією, і важливо зберегти цю спадщину для майбутніх поколінь та для забезпечення сталого розвитку.

Мета дослідження – визначити ефективні стратегії та підходи до раціонального природокористування в туризмі в Норвегії.

Завданнями кваліфікаційної роботи є:

- визначити ключові аспекти природокористування, що мають важливе значення для розвитку туризму;
- розглянути та оцінити основні принципи раціонального природокористування в туризмі;
- описати методику дослідження раціонального використання природних ресурсів;
- здійснити аналіз природних ресурсів Норвегії, які можуть бути використані в туризмі та рекреації;
- визначити головні природні ресурси, які приваблюють туристів до Норвегії;
- здійснити порівняльну характеристику між способами та підходами до використання природних ресурсів у Норвегії та інших європейських країнах;
- розробити конкретні заходи та рекомендації для збереження природи в Норвегії;
- виявити потенційні об'єкти туризму та рекреації, які можуть бути розкриті в майбутньому з дотриманням принципів раціонального природокористування;
- сформулювати пропозиції щодо забезпечення збалансованого використання природних ресурсів у регіоні.

Об'єкт дослідження — висвітлення процесу раціонального природокористування в контексті туристичної діяльності в Норвегії.

Предмет дослідження — теоретичні, аналітичні, практичні та методологічні засади щодо вивчення раціонального природокористування в туризмі на прикладі Норвегії.

Методи дослідження, які були застосовані для досягнення поставленої мети:

- літературний аналіз — огляд літературних джерел, наукових статей, туристичних звітів та досліджень для збору основних понять і концепцій, пов'язаних з природокористуванням в туризмі;
- аналіз політик і програм — вивчення документів, законодавства та

програм, які регулюють раціональне природокористування в туризмі, зокрема в Норвегії;

- аналіз статистичних даних – використання статистичних даних щодо туристичного навантаження на природні об'єкти для оцінки ситуації та динаміки порівняння статистичних показників туризму та природокористування в Норвегії з іншими країнами;

- аналіз наукових досліджень – вивчення академічних досліджень та звітів про природні ресурси Норвегії;

- міжнародний аналіз – порівняльний аналіз політик та практик в інших європейських країнах щодо природокористування в туризмі;

- екологічні аудити – проведення діагностики впливу туристичних об'єктів на природу та визначення заходів для збереження її стану;

- географічне обстеження – вивчення маловідомих регіонів з точки зору їхнього туристичного потенціалу та екологічних особливостей;

- розробка стратегій – розробка планів для забезпечення збалансованого використання природних ресурсів у регіоні.

Під час написання даної роботи було використано різні види джерел інформації, серед яких: наукові матеріали, представлені у вигляді монографій, узагальнюючих наукових праць, збірників, статей, рефератів, тез, в яких висвітлюються різні наукові проблеми; нормативні матеріали, видані органами законодавчої та виконавчої влади різних рівнів у вигляді законів, наказів, інструкцій, положень (стандартів) тощо і містять основні норми й правила та є основою для здійснення будь-якої діяльності та статистичні матеріали, подані у вигляді таблиць та діаграм.

Результати дослідження обраного напрямку було опубліковано у вигляді наукової статті під назвою «Післявоєнний розвиток екотуризму в Україні: вітчизняний і міжнародний досвід» в науковому журналі «Економіка, управління та адміністрування» № 2 (104) 2023, в секції «Економіка», а також представлено у вигляді тез під назвою «Зелений туризм Норвегії: озера і ландшафти країни», на щорічну Всеукраїнську конференцію, присвячену Дню

науки у 2023 році, у розділі «Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти», секція 5 – «Актуальні проблеми розвитку туризму».

Дана робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Результати дослідження в узагальненому вигляді представлені у висновках. Робота викладена на 105 сторінках, містить 12 таблиць, 7 рисунків, 5 додатків та 83 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ТУРИЗМІ

1.1. Основні поняття та концепції природокористування в туризмі

Природокористування представляє собою головну форму взаємодії між суспільством та навколишнім природним середовищем. Ця взаємодія виражається через систему заходів, спрямованих на освоєння, використання, модифікацію, відновлення та охорону природних ресурсів. Вона відображає взаємозв'язки між виробництвом, населенням і навколишнім середовищем.

У процесі відпочинку та оздоровлення природа виступає як один з основних факторів, що сприяють відновленню фізичних і психічних сил людини. З історичної точки зору, взаємодія суспільства і природи розвивалася в тому напрямку, що відображає розширення впливу людини на природу, особливо в контексті зростаючого економічного розвитку. Одночасно вона також відзначає наростаючу усвідомленість необхідності збереження природного середовища, особливо враховуючи його рекреаційну функцію.

В умовах інтенсивної взаємодії суспільства та природи, а також зростаючих потреб суспільства у відпочинку, виникає необхідність у систематичному та обґрунтованому використанні природних ресурсів для задоволення цих потреб. Це веде до необхідності організації спеціального виду природокористування – рекреаційного природокористування.

Рекреаційне природокористування виконує три основні функції: соціальну, економічну і екологічну. Соціальна функція полягає в задоволенні конкретних потреб населення в відпочинку, відновленні здоров'я і взаємодії з природою, що сприяє покращенню фізичного і психічного стану суспільства. Економічна функція включає в себе відновлення робочої сили, збільшення продуктивності праці та розширення можливостей використання робочого часу.

Також до неї входить розвиток соціальної та виробничої інфраструктури на територіях, де інтенсивно використовується рекреаційне природокористування. Екологічна функція полягає в запобіганні деградації природних рекреаційних комплексів внаслідок антропогенного впливу, включаючи рекреаційну діяльність.

Рекреаційне природокористування можна розглядати як цілісний процес, що включає організацію відпочинку за допомогою природних ресурсів, урахування впливу на природне середовище і задоволення потреб населення в природних рекреаційних ресурсах [1].

Основні напрямки та види природокористування зазначені на рисунку 1.1.

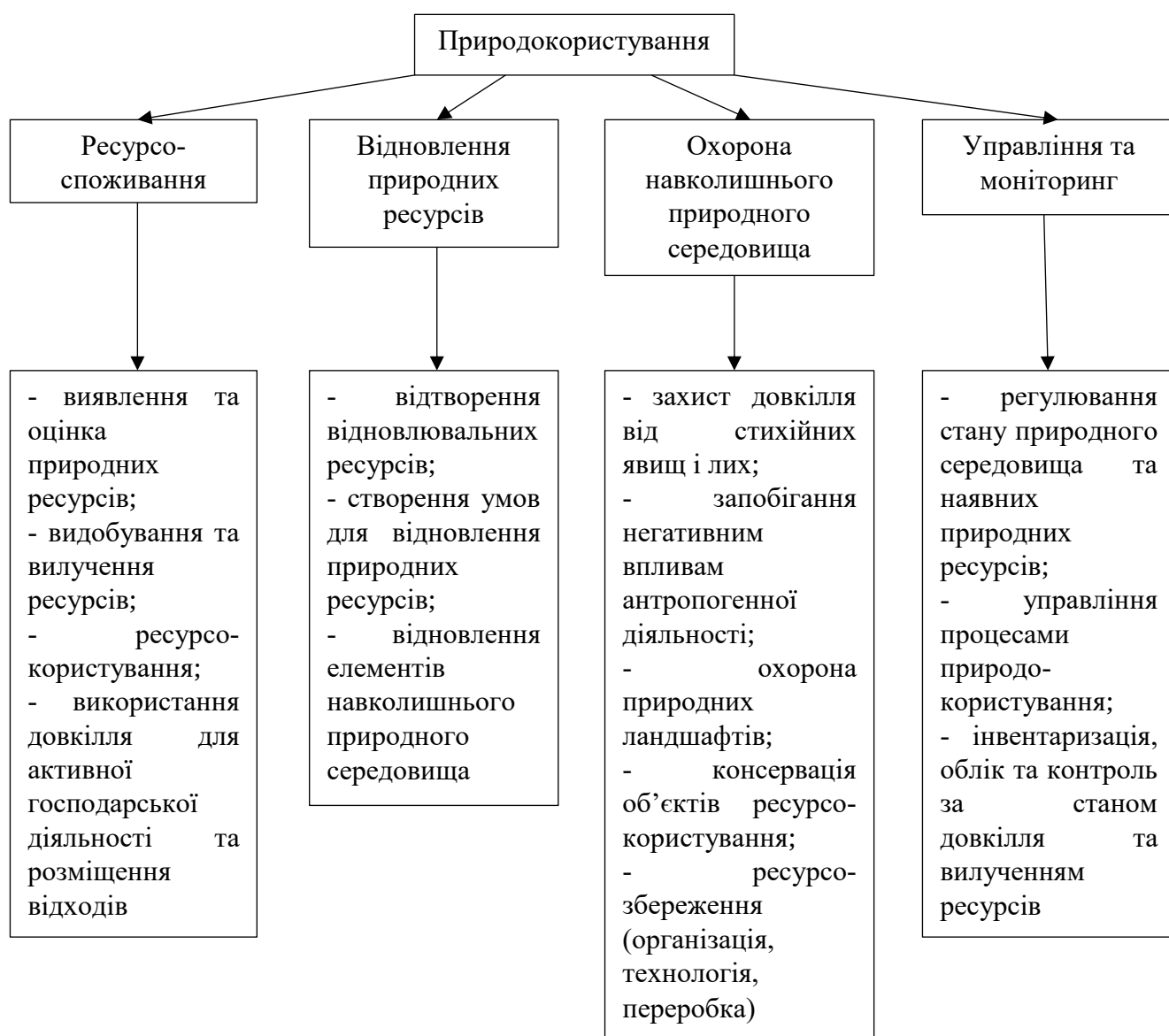

Рис. 1.1. Основні напрямки та види природокористування

Джерело: [2]

Туризм представляє собою одну з форм природокористування і може бути розділений на три основних типи: туристично-оздоровчий, туристично-спортивний і пізнавально-туристичний.

Туристично-оздоровчий тип природокористування спрямований на відновлення фізичних і психічних сил людини. Цей вид туризму часто супроводжується змінами в природних комплексах і потребує значного благоустрою та функціонального зонування територій.

Пізнавально-туристичний тип природокористування сприяє розвитку інтелектуальних і духовних здібностей людини через споживання культурних і природних ресурсів. Це включає сприйняття інформації через екскурсії та спостереження ландшафтів на місцях їхнього знаходження.

Туристично-спортивний тип природокористування пов'язаний з відновленням фізичних сил і включає фізичні тренування та активну рухливість. Цей тип туризму часто пов'язаний з унікальними і складно доступними природними комплексами, включає в себе природні перешкоди та екстремальні умови.

Туризм має вплив на різні аспекти навколишнього середовища. Цей вплив можна розглядати з декількох точок зору. По-перше, туризм впливає на екосистеми та природні ресурси, включаючи землю, рослинний і тваринний світ, атмосферу та ландшафт. По-друге, він може мати вплив на архітектурні пам'ятки і будівлі. По-третє, туризм впливає на місцеві групи населення, включаючи їхню культуру, цінності та спосіб життя. Він також має вплив на регіональну економіку.

Цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Існують численні приклади негативного впливу туризму на природу, такі як забруднення, знищення екосистем і надмірна забудова. Проте, при правильній організації, туризм може сприяти сталому розвитку та збереженню природи. Якщо враховувати принципи сталого туризму, він може приносити користь як

природному, так і культурному середовищу, сприяти благоустрою та соціальному прогресу в місцях призначення [3].

Туристичне природокористування – це галузь, що досліджує теорію і практику оптимального використання природних ресурсів у туристичних цілях. Туризм відзначається особливим підходом до використання природних ресурсів у порівнянні з іншими галузями господарства. Туристи споживають природні ресурси на місцях їхнього знаходження, не вивозячи їх. Крім того, туризм зазвичай виступає ініціатором використання природних комплексів, які раніше не були експлуатовані, такі як високогір'я, унікальні ландшафти, печери, водоспади і інші природні об'єкти.

На відміну від інших галузей, туризм не передбачає вилучення природних ресурсів та їхньої подальшої обробки; він використовує природні комплекси у всій їхній цілісності. Туризм має різноманітні соціальні групи споживачів та різні вимоги до природних об'єктів. Також туризм може успішно поєднуватися з іншими видами природокористування, такими як сільське господарство, лісове господарство, рибальство, охорона природи і багато інших. Така міжгалузева природа туризму розмиває межі між різними поняттями в природокористуванні [4].

Основні закони та правила природокористування:

1. Закон обмеженості (вичерпності) природних ресурсів: всі природні ресурси на Землі обмежені і можуть вичерпатися через їхню перевищену експлуатацію або пошкодження довкілля.
2. Обмеженість природних ресурсів впливає на суспільні відносини і продуктивні сили, визначаючи можливості розвитку суспільства.
3. Правило інтегрального ресурсу: галузі господарства, які конкурують за природні ресурси, можуть завдати шкоди одна одній, особливо коли вони впливають на спільні екосистеми.
4. Закон падіння природно-ресурсного потенціалу: природні ресурси стають менш доступними з часом і вимагають більше затрат для їх видобутку та відновлення.

5. Закон зниження енергетичної ефективності природокористування: з часом зростає витрата енергії на отримання корисної продукції з природних систем.

6. Правило міри перетворення природних систем: перетворення природних систем можливо лише в рамках природних законів і властивостей природних утворень.

7. Правило ланцюгових реакцій «жорсткого» управління природою: технічне управління природними процесами може призвести до непередбачуваних наслідків.

8. "Жорстке" техногенне управління природою призводить до витрат та зниження ефективності з часом.

9. Правило територіальної екологічної рівноваги: максимальний успіх досягається при оптимальному поєднанні використання території людиною і збереження природних екосистем [5].

Сучасне природокористування розрізняють на два основних типи: раціональне і нераціональне.

Раціональне (оптимальне) природокористування включає в себе вивчення природних ресурсів, обережну експлуатацію, охорону та відтворення, при цьому враховуючи не лише поточні потреби, але й майбутні інтереси економічного розвитку країни і збереження здоров'я населення.

Нераціональне природокористування веде до втрати природи її природних механізмів відновлення та регулювання, порушення біологічних систем, вичерпання мінеральних ресурсів і погіршення природних об'єктів у виконанні рекреаційних, оздоровчих і естетичних функцій.

Поняття "раціональне природокористування" можна розглядати як синтез трьох ключових складових: економічної ефективності використання природних ресурсів, їх охорони та забезпечення їхнього відтворення.

Економічна ефективність використання природних ресурсів визначається як досягнення максимального обсягу високоякісної продукції за мінімальними витратами на виробництво і ефективним використанням самого природного

ресурсу.

Охорона природних ресурсів є питанням, що стосується не лише конкретних галузей, але також враховує можливості віддалених від природи секторів, таких як кібернетика. Вирішення цього питання передбачає аналіз альтернативних варіантів і довгострокове планування, а також враховує досягнення позитивних результатів протягом тривалого періоду. Критеріями оцінки ефективності природоохоронних заходів є показники, які включають залучення природних ресурсів до господарського обігу з відповідним призначенням, нормативи якості середовища та ресурсів, показники нормальної та фактичної продуктивності ресурсів, величина збитку, завданого господарству країни, і стан здоров'я населення.

Відтворення природних ресурсів передбачає відновлення обсягів використаних ресурсів та їхніх запасів, а також відновлення втрачених властивостей і якості. Критеріями вирішення питання відтворення є ступінь дефіциту природних ресурсів і їхнє задоволення потребами виробництва, а також стан екологічного середовища [6].

Засади раціонального використання природних ресурсів включають в себе наступні аспекти:

1. Облік природних ресурсів.
2. Планування використання природних ресурсів та їх відновлення.
3. Розумне та науково обґрунтоване включення природних ресурсів у господарський обіг.
4. Дотримання екологічних норм і вимог під час використання природних ресурсів.
5. Підвищення рівня усвідомлення і формування еколого-правової культури серед громадян [7].

Основні поняття та аспекти природокористування в туризмі представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні поняття та аспекти природокористування в туризмі

Поняття/аспекти	Опис
Екологічна стійкість	Принцип, що передбачає мінімізацію негативного впливу туризму на природу та збереження екосистем для майбутніх поколінь
Природні резервати	Зони, де обмежена людська діяльність для збереження біорізноманіття та природної краси, але можуть бути доступні для екотуризму
Екотуризм	Форма туризму, що спрямована на вивчення та взаємодію з природними середовищами та культурою місцевих жителів з мінімальним негативним впливом
Відновлювальні ресурси	Природні ресурси, які можна використовувати в туризмі, але вони мають бути відновлюваними, щоб уникнути їхнього виснаження
Екологічні сліди	Вплив туристів на природу, включаючи забруднення, знищення природних об'єктів та руйнування екосистем
Управління ризиками	Заходи та стратегії для зменшення негативного впливу туризму на природу та забезпечення безпеки для туристів і природи
Локальна спільнота	Місцеві жителі та їхні інтереси, які повинні братися до уваги при розвитку туризму та природокористуванні
Екологічна освіта	Підвищення обізнаності та усвідомлення туристами впливу їхньої діяльності на природу та прийоми її збереження

Джерело: розроблено автором

У сучасний період, важливою є соціальна та екологічна роль у сфері туризму. Ця роль відображається у втіленні концепції туризму, яка спрямована на забезпечення балансу між соціальними, екологічними та економічними інтересами суспільства.

Суть цієї концепції – створення ринку туристичних ресурсів, який враховує соціальні та екологічні аспекти та забезпечує виконання рішень, спрямованих на сталий розвиток туризму. Такий ринок має зацікавленість у забезпеченні не лише індивідуальних, але й суспільних потреб, а також збереженні та відновленні природних і культурно-історичних ресурсів. Головна мета – досягнення паритету між соціальними, екологічними та економічними інтересами суспільства.

Такий ринок повинен гарантувати оптимальне використання природних і культурних ресурсів для досягнення економічного ефекту не лише в сучасний період, але й у майбутньому.

Соціоекологоорієнтований ринок туристичних ресурсів представляє собою складну систему, в якій важливою є екологічна складова. Екологічна спрямованість цієї системи полягає в встановленні пріоритетів для ефективного використання цінних природних туристичних ресурсів з метою не лише їхнього використання, але і збереження для майбутніх поколінь, запобігання деградації природи та створення екологічно безпечних умов для відпочинку [8].

Отже, під час рекреаційно-туристичного використання важливо прагнути досягти не лише рекреаційного, але й екологічного впливу. Рекреаційний ефект описує вплив туристичних ресурсів на якість відпочинку, включаючи лікувальні, спортивні, пізнавальні та розважальні аспекти, що задовольняють різноманітні потреби людини в рекреації. Екологічний ефект, з іншого боку, визначається змінами, які відбулися в природному середовищі через туристичне використання ресурсів. Цей ефект вимірюється порівняльно з тими змінами, які є припустимими та встановленими нормами для природних ресурсів.

1.2. Принципи раціонального природокористування

Виникнення зон екологічного лиха і кризових екологічних ситуацій свідчить про те, що природокористування не завжди було раціональним. Раціональне природокористування передбачає забезпечення повноцінного розвитку сучасного суспільства, одночасно зберігаючи високу якість природного середовища для життя людини. Це досягається через обережне використання природних ресурсів та умов, а також ефективне відновлення їх з урахуванням майбутніх потреб розвитку господарства та збереження здоров'я людей.

Біосфера має обмежену спроможність самовідновлення та компенсації,

тому діяльність людини повинна відбуватися в рамках природних законів і взаємодії з природою. Важливо свідомо дотримуватися цих законів, щоб контролювати та регулювати процеси природокористування. Реалізація цих законів вимагає дотримання принципів раціонального природокористування, які включають в себе економічні правила поведінки людей і суспільства в природному середовищі. Дотримання цих принципів допоможе встановити заходи з охорони навколишнього середовища, відновити порушені екологічні зв'язки в екосистемах та запобігти загостренню екологічних проблем.

У загальному вигляді принципи раціонального природокористування можна сформулювати так:

1. Принцип "нульового рівня" споживання природних ресурсів. Цей принцип застосовується в багатьох розвинених економіках для контролю за використанням первинних природних ресурсів на національному рівні. Він отримав назву "нульового рівня" через те, що базується на обсягу природних ресурсів, які були використані підприємствами у попередньому році. На наступний рік встановлюється обмеження на перевищення цього обсягу споживання, яке регулюється за допомогою конкретного коефіцієнта (який може бути в межах від 2% до 7% для різних видів ресурсів). Дотримання цього коефіцієнта є обов'язковим, і порушники підлягають штрафам, які можуть перевищити прибуток підприємства.

2. Принцип відповідності антропогенного навантаження природно-ресурсному потенціалу регіону є важливим для збереження природної рівноваги шляхом установа збалансованого циклу використання і відновлення природних ресурсів. Цей принцип стає ключовим у випадках:

а) Перевищення антропогенного навантаження: це відбувається, коли виробництво надмірно концентрується і не враховує обмежених ресурсів регіону. Це може призводити до вичерпання ресурсів і надмірного забруднення довкілля.

б) Невідповідності спеціалізації виробництва природно-ресурсному потенціалу: це стається, коли специфіка виробництва не відповідає

можливостям природи регіону.

Ці два випадки вказують на важливість врахування природно-ресурсного потенціалу регіону і збалансованого використання ресурсів для забезпечення стійкого розвитку та збереження навколишнього середовища.

3. Принцип збереження просторової цілісності природних систем у процесі їх господарського використання впливає з основного принципу взаємодії та взаємозалежності компонентів природи під впливом людської діяльності. Важливо розуміти, що вплив людини на один елемент природи часто призводить до впливу на інші, і може навіть змінювати якість всієї екосистеми.

4. Принцип збереження природо обумовленого кругообігу речовин у процесі антропогенної діяльності означає, що природні ресурси, які використовуються людиною, повинні повертатися у природні екосистеми у вигляді відходів, які можуть легко асимілюватися в природних процесах. Важливо, щоб технологічні процеси виробництва були спрямовані на створення циклічних систем, де ресурси переробляються послідовно і комплексно.

Порушення цього принципу може призвести до накопичення великої кількості відходів, які не можуть бути легко відновлені в природі і можуть негативно вплинути на екосистеми регіону. Термін "техногенні родовища" відзначає, що у відходах і стічних водах може міститися значна кількість цінних ресурсів, які, якщо їх не використати належним чином, стають втратою для природи та економіки.

5. Принцип погодження виробничого і природного ритмів полягає у врахуванні ритмічності природних процесів і їх взаємодії з господарською діяльністю. Природа має свій внутрішній ритм і циклічність у функціонуванні, і цей принцип наголошує необхідність узгоджувати господарську діяльність з цими природними ритмами.

Це може виявлятися в сільському господарстві, де враховується сезонність сівозмін та врожаїв. Проте, цей принцип також важливий в інших сферах, наприклад, у будівництві гідроелектростанцій. При будівництві таких

об'єктів необхідно враховувати природні ритми річок і водойм, щоб не порушувати екологічний баланс і не впливати на функціонування інших підприємств, які користуються водною енергією.

Отже, принцип погодження виробничого і природного ритмів полягає в забезпеченні взаємовідповідності між господарською діяльністю та ритмами природних процесів, з метою збереження екологічної стійкості та раціонального використання природних ресурсів.

6. Природні процеси, що розвиваються впродовж часу, можуть бути впливами, які мають як короткостроковий, так і тривалий характер. Тому важливо враховувати ці процеси як у поточній, так і у довгостроковій господарській діяльності. Це вимагає від нас дотримання принципу природокористування, в якому перевага надається екологічно оптимальним рішенням на довгострокову перспективу, навіть якщо вони можуть вимагати більших витрат у порівнянні з економічно ефективними альтернативами на короткостроковому рівні. Це особливо важливо з урахуванням того, що негативні екологічні наслідки господарської діяльності можуть бути незворотними.

Цей принцип особливо актуальний в контексті живої природи, де втрата різних видів та генетичних ресурсів є незворотною і може призвести до втрати біорізноманіття. Він наголошує, що живі організми є унікальними кільцями в еволюційному ланцюгу, і втрата певного виду або генетичного ресурсу може міцно вплинути на екосистеми і біологічну різноманітність [9].

Вище вказані принципи підсилюють загальні правила природокористування та передбачають послідовний розвиток наукових принципів охорони навколишнього середовища та раціонального використання його ресурсів на основі логічної послідовності, відповідності та ефективності.

Логічна послідовність використання природних ресурсів – це функція держави у сфері управління та регулювання екологічних та економічних відносин, включаючи розробку та впровадження системи взаємопов'язаних показників, а також ефективний контроль за їх виконанням.

Відповідність означає узгоджене використання природних ресурсів, як за територією, так і за галузями національного господарства, з уникненням порушень природних взаємозв'язків у навколишньому природному середовищі.

Оптимальність у використанні природних ресурсів визначається як досягнення найкращого співвідношення між діяльністю суспільства та навколишнім середовищем [10].

Також варто зазначити принципи, на які опирається сутність планування раціонального природокористування та охорони довкілля:

1. Принцип природно-господарської збалансованості вимагає узгодження підходів до господарського освоєння територій, враховуючи їхні природні ресурси та потенціал. Кожен регіон має свої унікальні природні умови, і планування розвитку повинно відповідати цим особливостям, враховуючи обсяги людської діяльності та їх вплив на природу. Однак у багатьох регіонах світу цей принцип порушується через інтенсивну промислову діяльність, особливо в галузях, які негативно впливають на довкілля, таких як металургія, хімічна промисловість, целюлозно-паперова і нафтопереробка. Ця діяльність, в поєднанні з застарілими технологіями та відсутністю ефективних систем екологічного контролю, призводить до серйозних екологічних проблем у цих регіонах.

2. Принцип комплексності в контексті раціонального природокористування регіону означає підходити до використання ресурсів так, щоб максимально наблизити процес обігу речовин у виробництві до природного циклу. Це передбачає планування та впровадження технологій, які мінімізують утворення відходів та сприяють раціональному використанню ресурсів.

Сучасні наукові та технологічні досягнення дозволяють більш ефективно переробляти сировину та зменшувати кількість утворюваних відходів. Високий рівень економічного розвитку країни часто супроводжується ефективнішим використанням ресурсів і зменшенням обсягів відходів.

3. Принцип програмно-цільового прийняття науково обґрунтованих

рішень у комплексному територіальному плануванні дозволяє визначити пріоритетні напрямки екологічної політики для кожного регіону і встановити конкретні завдання та терміни для охорони природи та відновлення природних ресурсів. Цей принцип сприяє збереженню екологічної рівноваги в умовах взаємодії суспільства і природи за умови раціонального використання природних ресурсів.

4. Принцип економічної заінтересованості та відповідальності передбачає визначення планових показників для використання та охорони природних ресурсів відповідно до діяльності виробництва. Згідно з цим принципом, охорона природи повинна бути нерозривною частиною виробництва, і проблеми довкілля мають розв'язуватися в процесі виробництва. Збори за забруднення довкілля, відомі як принцип "забруднювач платить", стягуються відповідно до завданих збитків, які відображають екологічний вплив діяльності. Однак, на практиці, часто виникає розрив між зборами та реальними економічними та соціальними збитками. В умовах економічної скрути плата за забруднення недостатньо компенсує всі економічні і соціальні втрати, і розмір такої плати не відповідає навіть мінімальним потребам у природоохоронних заходах. Регулювання цін на природні ресурси також є складним завданням, оскільки їх підвищення може призвести до ускладнення економічної ситуації, але низька вартість природних ресурсів сприяє їх нераціональному використанню.

5. Принцип демократичного централізму поєднує централізоване керівництво з розширенням повноважень місцевих органів влади, збільшуючи їхню відповідальність за якість середовища проживання. Центральні органи мають відповідальність за розробку стандартів і нормативів щодо якості довкілля, проведення досліджень екологічного моніторингу і проведення державної екологічної експертизи господарської діяльності та проектів.

Проте перебудова планування також передбачає збільшення ролі місцевих органів влади у підготовці планів та програм природоохоронної діяльності, дозволяючи їм більш активно брати участь у прийнятті рішень та

впровадженні заходів з охорони довкілля.

6. Принцип оптимальності підкреслює важливість надання пріоритету екологічній складовій природокористування на довгострокову перспективу. Це означає, що при визначенні економічної ефективності природокористування має бути врахована не лише короткострокова вигода, але і довгострокові наслідки для довкілля.

Важливо розуміти, що багато природних процесів, пов'язаних з самовідновлювальними функціями природного середовища, визначаються як короткочасними, так і тривалими впливами. У разі перевищення антропогенного навантаження на довкілля його природно-ресурсний потенціал може бути порушений. У таких випадках економічні збитки від забруднення довкілля та витрати на компенсацію можуть значно перевищити розрахований короткостроковий економічний вигідний результат.

У практиці планування витрат важливо враховувати екологічні витрати виробництва та їхню динаміку в процесі розвитку, оскільки це дозволить підтримувати баланс між природним середовищем і економікою на довгострокову перспективу.

7. Принцип неперервності планування передбачає об'єднання поточних і довгострокових планів. Це означає, що при прийнятті будь-якого рішення щодо нового будівництва або реконструкції існуючих об'єктів необхідно враховувати і взаємодіяти з комплексними територіальними схемами охорони природи в конкретних регіонах. Важливо ширше застосовувати державну екологічну експертизу для оцінки впливу нових проектів та виробництва на природне середовище у конкретних регіонах. Строге дотримання цього принципу сприятиме поліпшенню поточної екологічної ситуації та забезпечить збалансований розвиток [11].

Наукові принципи раціонального природокористування та охорони довкілля мають у своїй основі принципи екологічної безпеки, серед яких ключовими є:

- пріоритетність екологічної безпеки: надання переваги заходам,

спрямованим на забезпечення безпеки довкілля під час господарської, управлінської та іншої діяльності, та гарантування державою безпечного середовища для життя та здоров'я людей;

- запобіжні заходи в охороні природи: здійснення заходів, спрямованих на попередження можливих негативних впливів на навколишнє середовище;

- екологізація виробництва: застосування сучасних технологій для зменшення впливу господарської діяльності на природне середовище, відновлення природних ресурсів і комплексний підхід до питань охорони довкілля;

- збереження різноманітності і цілісності природних об'єктів: забезпечення збереження та цілісності різноманітних природних об'єктів і комплексів;

- узгодження інтересів: науково обґрунтоване збалансування екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства і врахування впливу господарської діяльності на навколишнє середовище;

- відповідальність: збільшення відповідальності за негативний вплив на природу та довкілля;

- міжнародне співробітництво: активна співпраця на міжнародному рівні у справах охорони природи та навколишнього середовища.

Забезпечення відповідності принципам раціонального природокористування передбачає створення необхідних умов. Фундамент цього процесу залежить від дій влади, які повинні спрямовуватися на кілька основних аспектів:

- забезпечення активної участі громадськості у прийнятті рішень щодо використання природних ресурсів. Це означає врахування поглядів і інтересів громадських організацій і громадян при розробці стратегій та політик у цій сфері;

- зменшення різниці в рівні економічного розвитку між різними регіонами та галузями господарства. Це сприяє більш рівномірному і ефективному використанню природних ресурсів;

- поширення інноваційних технологій, які дозволяють ефективніше використовувати ресурси та відновлювати їх, сприяє сталому природокористуванню.

Ці заходи сприяють створенню основ для раціонального природокористування, де громадські інтереси, економічний розвиток і екологічна безпека збалансовані та враховують важливість природних ресурсів для сучасного суспільства і майбутніх поколінь.

Чинне законодавство у сфері природоохорони визначає основні пріоритети для відтворення та раціонального використання природних ресурсів. Ці пріоритети повинні реалізовуватися на різних рівнях – національному, регіональному та об'єктному, і включати постійне та послідовне вирішення актуальних проблем в галузі екологічної безпеки, природоохорони та розвитку. Важливим аспектом є відповідність стандартам Європейського Союзу, використання наявної законодавчої бази та застосування ефективних економічних інструментів [10].

Отже, дотримання принципів раціонального природокористування є необхідним у всіх регіонах, незалежно від їх ієрархічного статусу. Збереження спільної екологічної рівноваги можливе лише тоді, коли забезпечено рівновагу в природних системах окремих регіонів і, навпаки, взаємодія між регіонами сприяє загальному екологічному благополуччю.

1.3. Методика дослідження раціонального використання природних ресурсів

Методика дослідження раціонального використання природних ресурсів – це системний підхід до вивчення та оцінки способів та можливостей оптимального використання природних ресурсів для задоволення потреб суспільства, з максимально можливою ефективністю і мінімальними негативними впливами на навколишнє середовище.

Зараз існуючі економічні стимули для підприємств не дуже ефективні у

спонуканні їх до звернення уваги на природоохоронні заходи та зменшення забруднення. Однак витрати на охорону природи можуть погіршити фінансові показники підприємства, збільшити витрати на обслуговування основних активів і збільшити виробничі витрати. Водночас багато очисних споруд перевантажені, стоки погіршуються і змішуються зі шкідливими речовинами, що ускладнює процес очищення. Тому є необхідність в підвищенні загальної культури виробництва, вдосконаленні зберігання сировини та матеріалів, а також правильній експлуатації обладнання.

Необхідно встановити зв'язок між забрудненням довкілля та діяльністю підприємства і визначити гранично допустимі рівні викидів, при перевищенні яких підприємства і їх керівники повинні нести фінансову відповідальність. Гранично допустимий рівень викидів є конкретною нормою, яка визначає максимально допустимий рівень забруднення навколишнього середовища, і відрізняється від гранично допустимої концентрації, яка може бути встановлена для забруднення від різних підприємств. Вартість забруднення, яка сплачується підприємствами, повинна бути настільки високою, щоб спонукати їх до зменшення забруднення та використання централізованих коштів для природоохоронних заходів. Підприємствам повинно бути вигідно зменшувати своє забруднення, доки витрати на це залишаються меншими, ніж сума, яку вони сплачують за забруднення. Отже, плата за забруднення природних ресурсів має бути достатньо великою, враховуючи економічні збитки, завдані суспільству [11].

Важливе значення має економічна оцінка природних ресурсів. Вона дає змогу оптимізувати витрати, які пов'язані з природокористуванням, і отримати максимальні народногосподарські ефекти. Важливими умовами здійснення економічної оцінки є не тільки єдина методологічна основа, але і фактичний результат раціонального використання природних ресурсів, а також облік всіх тимчасових факторів в період здійснення оціночних операцій. В даний час в економічній науці отримали розвиток певні підходи соціально-економічної оцінки природних ресурсів для їх відзеркалення в структурі національного

багатства (табл. 1.2) [12].

На підставі економічних оцінок розглядається можливість встановлення платежів за використання природних ресурсів. Ці платежі можна розділити на дві категорії:

1. Плата за право використання природних ресурсів, яка в основному спрямована до власників цих ресурсів (будь то держава чи приватні особи) (Додаток А). Ця плата пов'язана з вилученням економічної вигоди, яка може бути одержана з використанням цих ресурсів.

2. Платежі за охорону та відновлення природних ресурсів, які є компенсацією витрат, пов'язаних із збереженням та відновленням цих ресурсів під час їх використання в процесі виробництва [13].

Таблиця 1.2

Методологічні підходи до соціально-економічної оцінки природних ресурсів

Підходи	Основна характеристика
Порівняльний підхід	Заснований на розрахунку вартості об'єкту, в основі якої лежить вартість вже оціненого ринком аналога, на основі інформації про вже досконалі операції
Результативний підхід	Заснований на тому, що економічну оцінку (вартість) мають лише ті природні ресурси, які приносять дохід. Іншими словами, вартість ресурсу визначається грошовим виразом первинної продукції, що отримується від експлуатації природного ресурсу, або різницею між отриманим доходом і поточними витратами
Рентний підхід	Рента відображає, з одного боку, результати експлуатації природного ресурсу, з іншого – відбиває витрати, які дозволяють сформувати економічний ефект
Кадастровий підхід	Базується на сукупності інформації про конкретний вид природного ресурсу, включаючи характеристики його кількості (запасів), віку, якісного складу і структури, місцеположення і безлічі інших показників (індикаторів)
Відтворювальний підхід	Має в основі облік витрат, необхідних для відтворення ресурсу на певній території
Ринковий підхід	Визначається за наслідками аукціонів, торгів, на основі готовності населення платити за користування (рекреаційні цілі, підвищення освіти і екологічної культури і т.п.) певними природними ресурсами і територією та ін.
Підхід на основі асиміляційного потенціалу	Основу економічної оцінки асиміляційного потенціалу складають витрати на запобігання забрудненню, або величину відверненого збитку
Оцінка природних ресурсів в статистиці	Орієнтована на освоєння методології системи національних рахунків, в основі якої лежить ряд узгоджених на міжнародному

національного багатства	рівні понять, визначень, класифікацій та правил обліку
Капіталізація природних ресурсів	Означає їх включення в господарський обіг і передбачає формування такого інституціонального середовища, в рамках якого ці ресурси можуть отримати адекватну оцінку і легко трансформуватися в інші форми мобільного капіталу, зокрема у фінансову
Енергетична оцінка (не є різновидом економічної оцінки)	Базується на тому, що природні ресурси мають певний енергетичний еквівалент, який залежить від внутрішнього потенціалу та попередніх витрат на їх утворення. Тобто під різні явища підводиться єдина основа, яка дає можливість їх порівнювати

Джерело: [12]

Важливим аспектом системи платного природокористування є введення різних санкцій та штрафів за нераціональне використання природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища. Розмір цих штрафів повинен бути достатньо великим, щоб впливати на поведінку виробників та спонукати їх до більш раціонального та екологічно відповідального використання ресурсів.

Система оплатного природокористування визначає схему економічного стимулювання для заохочення природоохоронної діяльності та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Ця система спрямована на формування екологічно збалансованої поведінки як виробників, так і споживачів. До інструментів економічного стимулювання в цьому контексті відносяться оподаткування, надання субсидій, пільгове кредитування для природоохоронних заходів, прискорену амортизацію капітальних активів та інші заходи.

Багато з цих заходів вже успішно застосовуються у різних країнах і довели свою ефективність в зменшенні впливу на довкілля. Наприклад, особливо широко використовуються зелені податки, які мають дві основні мети:

- зробити витрати на виробництво більш відповідними вартості ресурсів, включаючи витрати на природоохоронні заходи та компенсацію збитків навколишнього середовища;
- сприяти політиці, за якої забруднювач компенсує збитки, а не

суспільство в цілому (принцип "забруднювач платить") [13].

У цьому контексті варто розуміти різницю між нормативними збитками, які відповідають стандартним умовам виробництва і можуть бути виправлені за рахунок спеціальних коштів, які виділяються централізовано або включаються в бюджет підприємства, і понаднормативними збитками, які виникають через неефективну господарську діяльність. Останні повинні бути компенсовані за рахунок фондів матеріального заохочення для стимулювання підприємства до покращення своєї продуктивності і природоохоронних заходів.

Методи планування дозволяють втілювати основні принципи організації та розвитку територій.

Один із ключових підходів – це нормативний метод. Встановлені норми і стандарти якості середовища є обов'язковими для врахування в розрахунках для проектів економічного розвитку. В даний час існує необхідність належно обґрунтувати на території максимально допустимі показники навантаження (концентрації) виробництва на природно-ресурсний потенціал.

У складному процесі територіального планування найчастіше використовується балансовий метод, який допомагає науково обґрунтувати співвідношення між наявністю природних ресурсів і їх використанням для досягнення оптимального розподілу ресурсів. Для конкретних територій, таких як райони або області, розробка балансів різних видів ресурсів, таких як лісові, водні, земельні, мінеральні, є цілком обґрунтованою та корисною практикою.

У практиці прогнозування дуже перспективним є використання еколого-економічних моделей, для створення яких необхідні автоматизовані системи планових обчислень (АСПР). Головна мета цього моделювання полягає в удосконаленні системи планування, використовуючи при цьому економіко-математичні методи, моделі та обчислювальну техніку. В рамках еколого-економічних моделей виділяють три основні групи:

1. Моделі економічної активності, які дозволяють враховувати не лише основні аспекти розвитку економіки, але і збалансовувати їх з урахуванням екологічних наслідків, пов'язаних з забрудненням довкілля.

2. Моделі техногенного впливу на довкілля, які охоплюють процеси поширення, переміщення та перетворення забруднюючих речовин у різних середовищах.

3. Моделі динаміки факторів виробництва, які дозволяють визначити економічні, соціальні та екологічні наслідки забруднення довкілля, а також оцінити соціальну та економічну ефективність впровадження заходів щодо природоохорони.

Математично-статистичні методи використовуються для обробки та аналізу екологічної інформації. Зокрема, ці методи дозволяють визначити необхідний обсяг інформації для підтвердження висновків (вибірковий метод), встановити та кількісно оцінити зв'язки між антропогенними навантаженнями та змінами в природному середовищі (кореляційні методи), а також з'ясувати емпіричні залежності між різними показниками, такими як забруднення навколишнього середовища і захворюванням населення (регресійний аналіз).

Варіантні методи передбачають створення різних альтернативних рішень та враховують розробку кількох можливих способів досягнення конкретних цілей. Вони можуть бути застосовані для порівняння різних підходів до використання регіональних ресурсів та оцінки впливу антропогенного навантаження на природно-ресурсний потенціал [11].

Зазначивши основні методи, варто також вказати етапи, які включає в себе методика дослідження раціонального природокористування:

1. Збір та аналіз інформації. Зібрати дані про доступні природні ресурси (ліси, вода, ґрунти, мінерали тощо) та їх поточний стан. Оцінити екологічні параметри і зрозуміти можливі наслідки використання цих ресурсів.

2. Визначення потреб та цілей. Визначити потреби суспільства в природних ресурсах і встановити мету дослідження, наприклад, забезпечення продовольчої безпеки, енергетичні потреби чи охорона довкілля.

3. Вивчення варіантів. Розглянути різні варіанти використання ресурсів і їх можливі наслідки. Порівняти вартість, ефективність та екологічні ризики кожного варіанту.

4. Розробка стратегії. Розробити стратегію оптимального використання ресурсів, яка б враховувала потреби суспільства і максимізувала користь при мінімальних негативних впливах.

5. Моніторинг і контроль. Впровадити систему моніторингу та контролю, щоб відстежувати вплив використання ресурсів та коригувати стратегію, якщо необхідно.

6. Звітність і спілкування. Повідомити громадськість та зацікавлені сторони про результати дослідження і прийняті рішення щодо використання природних ресурсів.

Також при дослідженні раціонального використання природних ресурсів важливого значення набуває метод екологізації. Метод екологізації впроваджується шляхом регулювання різних аспектів взаємодії людини з природним середовищем через законодавство, що включає наступні елементи:

1. Визначення об'єктів природного середовища, які потребують особливого захисту або спеціального правового регулювання.

2. Встановлення органів, які відповідають за регулювання використання природних ресурсів та контроль дотримання природоохоронних правил.

3. Визначення прав та обов'язків природокористувачів та власників природних ресурсів у сфері екології.

4. Встановлення екологічних вимог для різних видів господарської та рекреаційної діяльності, які можуть впливати на стан довкілля.

5. Закріплення юридичної відповідальності за порушення еколого-правових вимог та правил.

Метод екологізації може використовувати два підходи: імперативний та диспозитивний. Імперативний підхід передбачає встановлення обов'язкових правил, заборон та обмежень для діяльності, яка може бути шкідливою для навколишнього середовища. Наприклад, вимагається дотримання екологічних стандартів та забороняється використання технологій або речовин, які можуть завдати шкоду довкіллю.

Диспозитивний підхід надає суб'єктам більшу свободу дій, але в межах встановлених законом норм. Наприклад, суб'єкт може самостійно вибирати способи зменшення викидів забруднюючих речовин, але повинен дотримуватися максимально припустимих нормативів викидів (Додаток Б) [13].

Отже, використання цих двох підходів дозволяє досягти балансу між необхідністю забезпечення екологічної безпеки та збереженням свободи господарської діяльності. Методика дослідження раціонального природокористування дозволяє збалансувати потреби суспільства, економічні аспекти використання природних ресурсів для забезпечення сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В НОРВЕГІЇ

2.1. Ресурсний потенціал Норвегії для раціонального використання природних ресурсів

Природно-ресурсний потенціал представляє собою всі природні ресурси та умови, які існують у конкретному географічному регіоні і здатні задовольняти різноманітні потреби суспільства та людини, включаючи економічні, екологічні, соціальні, культурні, оздоровчі та естетичні.

На різних рівнях, таких як глобальний, національний, регіональний і місцевий, існують природні ресурси та умови, які можуть задовольняти різні потреби людини і суспільства, включаючи економічні, екологічні, соціокультурні та інші. Особливо важливим є вивчення природно-ресурсного потенціалу на регіональному рівні. Це тому, що саме на регіональному рівні виникають проблеми сталого розвитку, екологічної безпеки і раціонального використання природних ресурсів. Регіон, як об'єднана територія з власним потенціалом розвитку, може суттєво впливати на розвиток всієї держави. Зв'язок між природно-ресурсним потенціалом і конкретною територією визначає його унікальні особливості і властивості. На сучасному етапі розвитку виробництва та економіки регіональний підхід стає ключовим для розуміння природно-ресурсного потенціалу регіону. Тому важливим стає пошук шляхів підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу на регіональному рівні.

Природно-ресурсний потенціал регіону є системним утворенням, і його основною характеристикою є тісний взаємозв'язок між його складовими елементами. Зміна одного з цих елементів може вплинути якісно і кількісно на інші частини системи. Це призводить до визначеності структури природно-ресурсного потенціалу.

Основні властивості природно-ресурсного потенціалу регіону, які визначають його системний характер, включають в себе чіткість, стійкість, територіальну обмеженість, взаємодію між його компонентами та здатність до самовідтворення. Визначення об'єму природно-ресурсного потенціалу території враховує різні фактори, такі як економічні, технічні і екологічні, але в самому основному понятті лежить природний характер [14].

Норвегія – це захоплююча країна, яка привертає подорожніх своєю надзвичайною природою, а також зацікавлює їх високим рівнем життя і економічною стабільністю.

Норвегія – це країна в Скандинавії, яка часто входить до списків найкращих місць для проживання і подорожей. Приваблива мальовнича природа, унікальна архітектура і високий рівень обслуговування привертають туристів з різних країн світу [15].

В Норвегії є багато природних об'єктів, які охороняються державою і приваблюють мільйони туристів. Вони охоплюють значну територію країни (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Охоронювані території Норвегії (дані за 31 грудня 2022 р.)

	Загальна площа, що охороняє ться, км ²	Площа охоронюва ної території, км ²	Частка території, що охороняє ться, %	Заповідн а зона моря, км ²	Питома вага охоронюван ої акваторії моря – територіальн і води, %	Кількість заповідни х територій
Усі цілі захисту	63508	57005	17.6	6503	4.5	3263
Національні парки	33072	31618	9.8	1454	1.0	40
Природні заповідники	9360	7756	2.4	1604	1.1	2551
Зони охорони ландшафту	18317	17246	5.3	1071	0.7	196
Морська заповідна зона	2390	0	0.0	2390	1.6	17
Інше	642	392	0.1	249	0.2	459

Джерело: розроблено автором за даними [16]

В Норвегії управління ландшафтами координується Міністерством навколишнього середовища, існує система державного контролю у сфері охорони природи. Окрім центральних урядових органів, велику роль в цьому відіграють регіональні органи (губернії) та органи місцевого самоврядування (комуни). Законом "Про охорону природи" встановлені різні форми територіального природозбереження, такі як національні парки, області окремих ландшафтів, природні резервати і таке інше. Ці заходи дозволяють забезпечити традиційне використання земельних ресурсів на цих територіях. В Норвегії були проведені ідентифікація ландшафтів, оцінка їх потенціалу і розробка планів управління. Методика оцінки ландшафтного потенціалу враховує природні та культурно-історичні цінності, що допомагає адекватно характеризувати ці території [17].

Ресурсний потенціал Норвегії для раціонального використання природних ресурсів є значний і різноманітний, і включає в себе наступні складові (рис. 2.1):

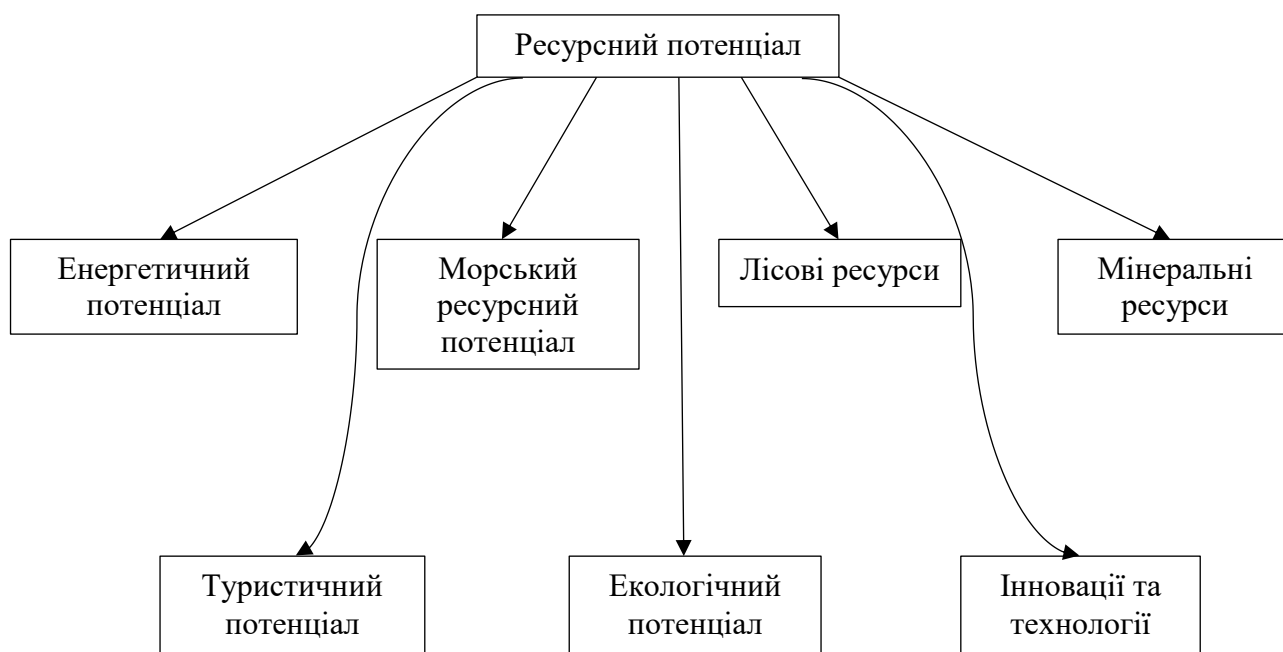

Рис. 2.1. Складові ресурсного потенціалу Норвегії

Джерело: розроблено автором

Норвегія славиться своїми чарівними природними пейзажами, які включають в себе гострі гірські хребти, долини, скульптурні форми, сформовані льодовиками, і вузькі фіорди з вражаючими крутими узбережжями. Середній рельєф країни становить близько 460 метрів над рівнем моря, і найнижча точка знаходиться на рівні вод Норвезького моря (0 м), тоді як найвищою точкою є гора Гальгепігген з висотою 2469 метрів. Більш ніж 70% території країни припадає на Скандинавські гори, які простягаються з південно-заходу на північно-схід на протязі 1700 кілометрів.

Більша частина території Норвегії знаходиться в помірному кліматичному поясі з впливом помірних повітряних мас. Панують вітри з заходу. Тут спостерігаються значні сезонні коливання температури повітря. Зима відносно тепла, але нестійка, і її супроводжує штормовий вітер та можливість снігового покриву. Літо відносно прохолодне з ясною погодою. Зволоження розподіляється рівномірно протягом року, інколи буває надмірним. На півночі і острові Ян-Маєн панує субполярний клімат, де влітку переважають помірні повітряні маси, а взимку – полярні.

Відзначається чітка сезонна зміна переважаючих вітрів. Тут також великі річні коливання температури повітря, з холодним і вологим літом та зимою, яка волога і вітряна. На північному крайньому південному узбережжі майже цілодобово триває полярна ніч в середині зими, тоді як на півдні світловий день скорочений до всього кількох годин. Архіпелаг Шпіцберген характеризується полярним кліматом, де полярні повітряні маси домінують протягом усього року. Територія покрита льодом протягом всього року, і тут відзначається м'яка морозна зима, прохолодне літо та обмежені опади [18].

Особливе місце у природокористуванні займає ґрунтовий покрив Норвегії, який включає в себе різні категорії (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ґрунтовий покрив Норвегії за категоріями

	2023	
	км ²	%
Загалом	323779	100.0
Площа забудови	5694	1.8
Землі сільськогосподарського призначення	11208	3.5
Ліси	119867	37.0
Відкрита тверда земля	111803	34.5
Болота	19907	6.1
Голі скелі, ґравій та поля	32239	10.0
Постійний сніг і льодовики	2862	0.9
Внутрішні води	20197	6.2

Джерело: розроблено автором за даними [19]

Протягом останнього століття Норвегія перетворилася на одну з найбагатших країн у світі завдяки вдалому використанню своїх природних ресурсів. Основними багатствами країни є риба, ліси та нафта, а також велика кількість водних ресурсів у річках і водоспадах, які використовуються для виробництва електроенергії. В останні роки Норвегія також активно розвиває виробництво електроенергії за допомогою вітрових турбін [20].

Енергетична система Норвегії сформувалася у період, коли країні бракувало паливно-енергетичних ресурсів, таких як кам'яне вугілля та власна нафта. У цей період активно використовувалися гідроенергетичні ресурси, які були важливим чинником індустріалізації Норвегії. Навіть після відкриття нафтових родовищ у шельфі Північного моря, традиційна структура енергетичного балансу країни практично не змінилася. На початку 90-х років більшість електроенергії (99,5%) продовжувала вироблятися на гідроелектростанціях, що було найвищим показником у світі. Лише 0,5% було вироблено на теплових електростанціях, і атомна енергетика практично відсутня.

Відкриття нафтового родовища Екофіск у 1969 році та багатих шельфових покладів нафти і природного газу у 1980 році змінило енергетичну

базу країни та створило нові можливості для розвитку паливно-енергетичної промисловості Норвегії [21].

У Норвегії гідроенергетика забезпечує 95% виробленої електроенергії. Навіть ураховуючи зрілість та стабільність цієї галузі, Норвегія має намір продовжувати розвивати свій гідроенергетичний потенціал. Середній термін служби гідроенергетичних споруд в країні становить близько 46 років, що стимулює проведення оновлення та модернізації обладнання, спрямованої на зменшення впливу діяльності гідроелектростанцій на навколишнє середовище. Важливо відзначити, що приблизно 430 ліцензій для гідроенергетичних діяльностей в Норвегії будуть переглянуті до 2022 року з метою підвищення екологічних стандартів впливу на довкілля.

Крім цього, приблизно половина обсягу водних резервуарів Європи розташована в Норвегії, і саме ця країна отримала прізвисько "європейський акумулятор". Великі водні резервуари Норвегії можуть використовуватися для зберігання та балансування коливань виробництва електроенергії з інших джерел відновлюваної енергії, таких як вітер та сонце [22].

В Норвегії є густа водна мережа, яка включає великі річки, такі як Гломма на сході, Тана та Алта на півночі, а також невеликі, але глибокі річки. Багато з цих річок походять з гірських джерел. Близько 5% площі країни припадають на озера, їх кількість перевищує 400 тисяч. Найбільше з них – озеро Мьеса, площею 369 кв. км. Найглибше озеро в Норвегії і Європі в цілому – це Хорніндальсватнет. Вода в усіх цих водоймах країни відзначається своєю кришталевою чистотою, і в них живуть різноманітні мешканці, такі як молюски, щука, форель, сиг та інші види риб.

Ця особлива північна країна омивається водами трьох морів одразу: Північного, Баренцового та Норвезького [23].

У Норвегії виявляється активне, але розумне використання природних ресурсів, навіть у контексті складних кліматичних умов і складного ландшафту. Країна має добре розвинену лісову і мисливську галузі господарства.

У "країні вікінгів" мисливці становлять практично 10% населення, що не

дивно, оскільки мисливська галузь тут дуже добре розвинена, і популяції мисливських тварин підтримуються на високому рівні. Сюди входять лосі, благородні олені, північні олені, козулі, а також зайці, куріпки та тетеруки.

Для повного розуміння масштабів природокористування в Норвегії і причин її успіху варто приділити увагу рибному господарству. У попередньому році прибутки країни від рибальства склали 1,7 мільярда євро, і було виловлено 2,3 мільйони тонн риби, молюсків і ракоподібних. Серед найпоширеніших промислових видів риби варто відзначити скумбрію, оселедець, тріску, палтус і, звісно, лосось. Щодо любителів річкового лову, то у минулому році кількість виловленого лосося і форелі рибалками сягнула приблизно 200 тисяч особин. Спортивна риболовля також популярна серед норвежців, і тому багато риби випускається назад у річку [24].

На території Норвегії ліси займають 40% поверхні. Всього тут можна виділити три основні зони рослинності: лісотундру, тундру і ліси помірних широт. Тундра покриває північну частину країни і простягається на південь, перетинаючи Скандинавські гори. Тут переважають лишайники, берези, ялини і рідко зустрічаються кущі. У лісотундрі можна знайти березові і ялинові ліси. В зоні тайги переважають хвойні ліси, які розповсюджуються на південь і південний захід Норвегії. Ще далі на південь змішані ліси займають простори, а на південному краю країни в основному ростуть листяні дерева, такі як дуб, вільха і береза. Болота і заболочені ліси властиві для всієї території Норвегії [25].

В Норвегії виявлено значні поклади нафти та природного газу, які зосереджені у її секторі на шельфі Північного моря. Загальні обсяги промислових запасів нафти оцінюються приблизно в 1,5 мільярда тонн, а газу – в 1995 мільярдів кубічних метрів. Це становить більше ніж 75% загальних запасів нафти і понад половину запасів газу в Західній Європі.

Крім того, в недрах країни також містяться значні запаси залізних руд, мідних руд (особливо на півночі), титану, цинку і свинцю. У Норвегії є родовища неметалевих корисних копалин, таких як сировина для виробництва

цементу, будівельного каменю та інших матеріалів для будівництва [26].

У Норвегії виявили найбільше в світі родовище високоякісної фосфатної руди з оціненими запасами, що становлять не менше 70 мільярдів тонн. Ця кількість трохи менше за 71 мільярд тонн, які були вказані Геологічною службою США у 2021 році як світові запаси цієї руди.

Розміри цього значущого підземного родовища фосфатної руди вистачають, щоб задовольнити всесвітній попит на добрива, сонячні панелі та акумулятори для електромобілів протягом наступних 100 років [27].

Один з ключових чинників, що визначає економічний успіх Норвегії, полягає у реалізації активної державної політики, спрямованої на підтримку та розвиток сфери туризму. Серед скандинавських країн Норвегія займає перше місце за обсягами інвестицій, спрямованих у сферу туризму. Крім того, в країні існують унікальні переваги, які сприяють розвитку туристичного сектору, такі як відмінне географічне розташування, наявність багатої історико-культурної спадщини та неймовірно привабливої природи тощо.

В Норвегії найпопулярнішими видами туризму є зимові види спорту, екологічний туризм, дайвінг і екскурсії. Це не дивно, оскільки країна славиться своїми фіордами, довгим узбережжям, гірськолижними курортами, озерами та лісами. В Норвегії є широкий вибір різноманітних послуг, таких як пізнавальні екскурсії у національних парках, велосипедні та кінні прогулянки, риболовля, полювання, катання на собачих упряжках та сафарі. Кожен турист може знайти вид відпочинку, який відповідає його власним уподобанням.

Зацікавленість держави в збереженні природного середовища, яке відіграє важливу роль для країни, має велике значення для планування туристичної діяльності в майбутньому.

Для розробки і впровадження програм розвитку туризму в Норвегії беруть участь різні організації країни, включаючи Норвезький Фонд сталого розвитку та споживання, Міністерство навколишнього середовища, Норвезьку асоціацію гостинності, Міністерство торгівлі і промисловості та інші.

Норвегія має унікальні природні та культурні ресурси, які можна

використовувати для розвитку різноманітних видів туризму. Незважаючи на свою віддаленість і відносно високу цінову політику, країна користується великою популярністю і завжди входить до числа лідерів серед європейських країн за обсягами туристичних потоків [28].

Щодо інновацій, то в Норвегії інноваційні технології в сфері туризму займають провідні позиції серед розвинених країн і розвиток інноваційних кластерів є одним з національних пріоритетів (рис. 2.2). Цей процес включає в себе складну співпрацю між різними гравцями, такими як приватний сектор, уряд, вищі навчальні заклади, неурядові організації та інші. Такий спільний підхід дозволяє ефективно впроваджувати інновації в виробництво без зайвих затримок [29].

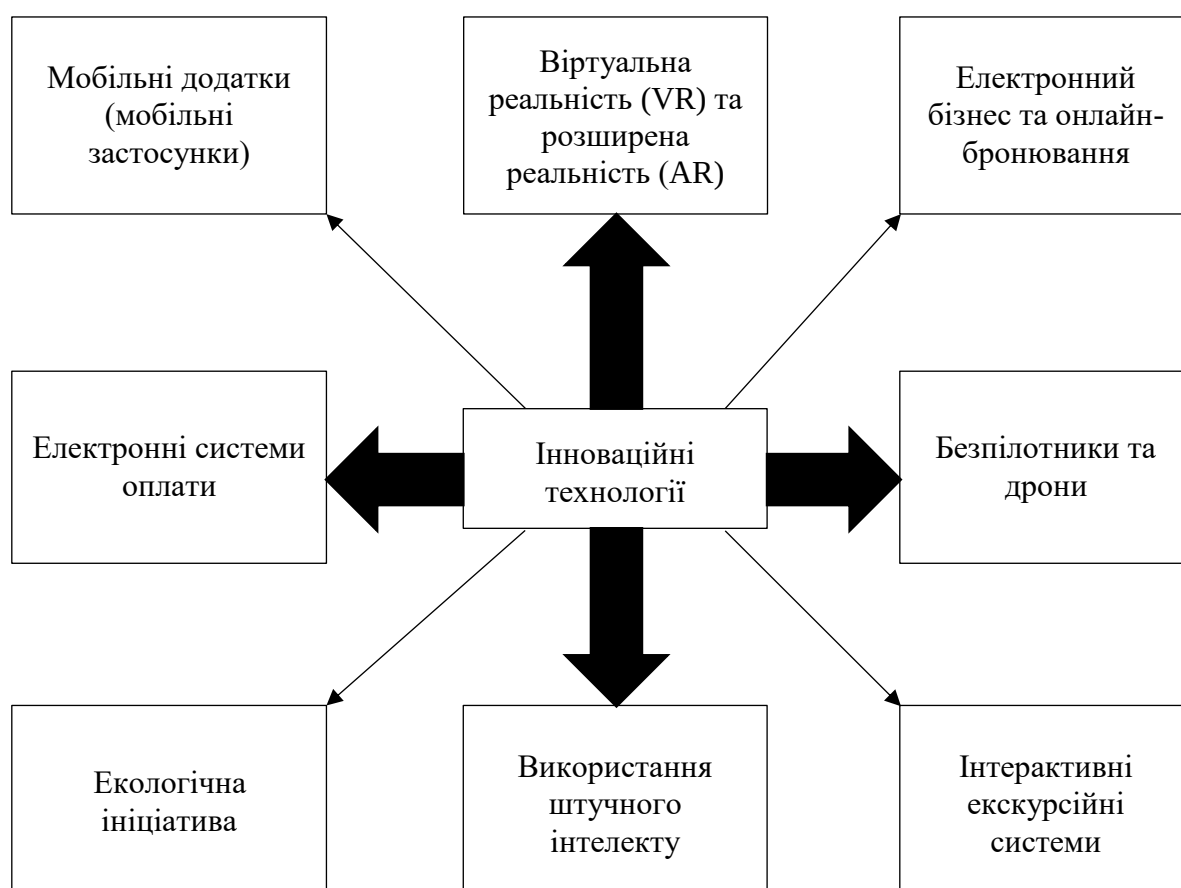

Рис. 2.2. Інноваційні технології в сфері туризму

Джерело: розроблено автором за даними [30]

Отже, Норвегія має різноманітні природні ресурси, які надають великий потенціал для розвитку туризму і забезпечують можливість раціонального природокористування.

2.2. Основні характеристики природних DESTИНАЦІЙ Норвегії як об'єкту туризму та рекреації

Норвегія, відома як Королівство Норвегія, розташована на північному заході Скандинавського півострова в Північній Європі. Країна має доступ до Баренцового та Північного морів на півночі, Норвезького моря на заході та межує з протокою Скагеррак на півдні. Більшу частину її території займають засніжені Скандинавські гори, і на високих плоскогір'ях розташовані льодовики з загальною площею більше 5000 кв. км.

Туристична галузь в Норвегії є досить робочою, займаючи близько 160 000 працівників. Цей сектор орієнтується на збереження природного навколишнього середовища, зменшення викидів парникових газів та інших забруднюючих речовин. Це призводить до збільшення попиту на туристичні напрями, які пропонують чисту воду і повітря, здорове довкілля та природні скарби. Норвегія надає можливості для активного відкриття природи, поєднуючи це з культурною спадщиною, багатим культурним життям і різноманітними варіантами розміщення [31].

Варто зазначити, що Норвегія очолює список ТОП-10 екологічно відповідальних туристичних напрямів світу (рис. 2.3).

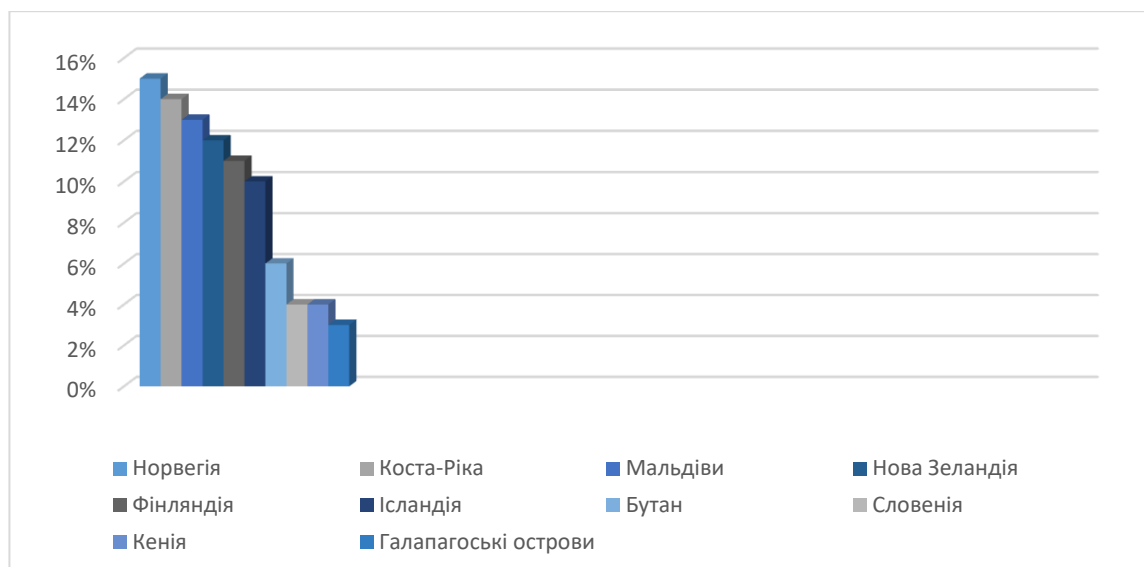

Рис. 2.3. Топ-10 найбільш стійких країн світу

Джерело: розроблено автором за даними [32]

Берегова лінія Норвегії славиться своєю надзвичайною довжиною та складною структурою. Тут можна знайти безліч глибоких заток, відомих як фіорди, які сформувалися впродовж Льодовикового періоду, коли льодовиковий щит розтанув. Кожен з цих фіордів має свої унікальні особливості та видатні місця. Важливо відзначити, що у Норвегії можна знайти два з трьох найдовших фіордів у світі.

Основними природними об'єктами Норвегії, які приваблюють туристів з багатьох країн світу, є живописні ландшафти, що простягаються через Північне полярне коло, фіорди, протяжна берегова лінія, гори, озера, ліси, водоспади, національні природні парки.

Найбільш відвідуваними є такі атракції Норвегії:

1. Нерьой-фіорд. Фіорд, який внесений до Списку світової спадщини ЮНЕСКО, є найбільш популярним туристичним напрямком серед таких об'єктів. Нерьой-фіорд має найвужче місце шириною всього 250 метрів, а над його водами височіють скелі, досягаючи висоти 1800 метрів над рівнем моря. Подорожувати фіордами в Норвегії стало останнім часом дуже популярним видом туризму в Європі. Однією з найкращих точок виходу для відкриття цієї дивовижної природи є місто Берген, яке називають "Норвегією в мініатюрі" і вважають столицею королівства тролів і чарівних ландшафтів.

2. Гірський масив Трольхеймен. Гірський масив Трольхеймен є одним із найвідоміших та найкрасивіших гірських районів у Норвегії, де встановлені марковані туристичні маршрути. Особливо популярні серед туристів гора Трольхетта, яка називається "Ковпак Троля", а також притулок Трольхелмсхитта, який розташований в одній із долин Трольхеймена і називається "хатинкою в країні Тролів". Головний доступ до цієї "країни Тролів" можна знайти з боку Сюрнадал, що є долиною річки Сюрна, однієї з найбагатших на лосося рік в Норвегії.

3. Стіна Тролів. Це найвища вертикальна і нависла скельна стіна в Європі, з висотою 1000 метрів над рівнем моря. Стіна Тролів, розташована на західному узбережжі Норвегії в районі Рамсдаль, є справжньою знахідкою для альпіністів як влітку, так і взимку, і включає в себе найважчі альпіністські маршрути в світі. Легенда говорить, що тролі, які колись жили в цих місцях, були перетворені в ці вражаючі і стрімкі скелі.

Наразі на стіні розташовано 14 маршрутів різної довжини та складності. Існують маршрути, які можна пройти без необхідності спеціальної підготовки лише за два дні, тоді як інші вимагають значно більше часу, можуть тривати кілька тижнів та пов'язані із серйозним ризиком для життя (Додаток Д) [33].

4. Гора Гаустатoppen. Гора Гаустатoppen, що розташована поблизу міста Рьукан, вважається найкрасивішою горою Норвегії. З вершини гори, яку щорічно відвідують близько 30 тис. туристів, можна побачити одну шосту частину всієї території Норвегії.

Сходження на Гаустатоппен приємне та не вимагає значних зусиль. Незважаючи на те, що висота цієї гори становить 1883 метри над рівнем моря, схили до вершини не настільки круті, і подорож до неї є відносно простою. Гаустатоппен виглядає схожою на інші гори в регіоні, але виділяється тим, що піднялася вище навколишнього ландшафту. Деякі вчені вважають, що ця гора утворилася через виливи з дна стародавнього моря, і на її схилах можна знайти камені з слідами давнього дна. До середини літа Гаустатоппен частково прикритий снігом, і його блискучий верх можна помітити здалеку [34].

5. Природний парк Е.К.Т. Лангедраг. Парк Лангедраг, розташований приблизно на висоті 1000 метрів над рівнем моря, недалеко від Тюнховда, є заповідною територією, де зберігаються типові та рідкісні види флори і фауни Норвегії під охороною держави. Тут можна зустріти гірських лисиць, лосів, оленів, рисей, вовків і багато інших видів тварин. Для туристів доступні прогулянки пішки або на велосипеді, де вони можуть насолоджуватися величними природними краєвидами та багатством біорізноманіття.

6. Архіпелаг Вега. У 2004 році, за рішенням ЮНЕСКО, острів Вега та прилеглі острови отримали статус об'єкта Всесвітньої спадщини. Головним джерелом існування для мешканців архіпелагу є рибальство та збирання гагачого пуху. Туристи, які відвідують острова Вега, мають можливість побачити рибачкі селища, набережні, склади, гагачі ферми (для розведення гаги), сільськогосподарські угіддя та маяки.

7. Індре Остфолд. Регіон Індре Остфолд, розташований між Осло та кордоном зі Швецією, є місцем, де можна насолоджуватися незайманою дикою природою. Ця область приваблює туристів та відпочиваючих своєю природною тишею і вважається одним із найкращих місць для риболовлі. Індре Остфолд також має важливу історичну спадщину, яка відображається в численних оборонних спорудах, що існують в цьому регіоні і сягають віків. Найвідомішими з них є форт Хейторп в Мюсені, який є найбільшою фортецею на материковій частині Норвегії. Також у цьому регіоні знаходиться

Халденський канал із славнозвісними, найглибшими в Північній Європі, шлюзами.

8. Ведмежий парк Вассфарет. В природному національному парку є можливість спостерігати ведмедів, зустріти лосів та інших диких тварин. Також на території парку, в самій долині Вассфарет, відтворено стародавнє поселення.

9. Водоспад Вьорінгсфоссен. Водоспад Вьорінгсфоссен є найвідомішим водоспадом в Норвегії, і його висота становить 182 метри. До основи водоспаду веде спеціальна туристична стежка, яка відгалужується від головного туристичного маршруту через Хардангер.

На шляху до найвищого водоспаду в Норвегії розташована видовищна площадка, звідки можна спостерігати за стрімким падінням білого водяного потоку по скелі, схожому на піну. Тут часто з'являється веселка, і сам водоспад Ворінгсфоссен іноді називають "райдужним водоспадом". Недалеко від цієї площадки є спеціальна зона для паркування, але слід бути особливо обережним, оскільки тут немає огорожень і дорога проходить біля краю крутого виступу скелі [35].

10. Льодовик Аустфонна. Знаходячись на острові Шпіцберген, цей льодовик є найбільшим в Європі і третім за обсягом на планеті, випереджаючи за розмірами всі інші льодовики Європи та поступаючись лише антарктичним і гренландським льодовикам.

11. Мис Нордкап. Мис Нордкап, розташований у Північній Норвегії, є одним із місць, де можна спостерігати явище північного сяйва. Теоретично це природне явище можна бачити в будь-якій частині Норвегії, але найкращі умови для спостереження створюються за полярним колом, особливо в Північній Норвегії. Найбільш інтенсивне північне сяйво можна спостерігати в пізню осінь і ранню весну, особливо з 18:00 до 01:00 години ночі.

12. Йотунхеймен. Йотунхеймен – це гірський регіон в Південній Норвегії, займає площу приблизно 3500 кв. км. Цей регіон вражає різноманіттям природних унікальностей, включаючи найвищу гору в Норвегії – Галхьопігген, водоспади, річки, озера, льодовики і квітучі долини.

Йотунхеймен є популярним місцем для альпіністів, велосипедистів, гірськолижників і прихильників піших подорожей як одноденних, так і багатоденних. В регіоні також можна займатися сходженням на льодовики, рафтингом, кейвінгом і верховою їздою.

Йотунхеймен є національним парком, де можна знайти багато представників високогірної флори Норвегії, включаючи цінну лікарську рослину родіолу рожеву, яка росте на висоті 300 метрів над рівнем моря. Більша частина парку знаходиться за верхньою межею лісу. Серед тваринного світу тут часто можна зустріти північного оленя, лося, козулю, куницю, норку, росомаху і рись. В багатьох озерах і ріках живе форель. Гусак, беркут і кречет - це найхарактерніші птахи, які мешкають в національному парку.

13. Доврефьель. Незважаючи на суворі природні умови, Доврефьель є ідеальним місцем для піших і велосипедних прогулянок влітку та катання на бігових лижах взимку. Тут також можна займатися риболовлю, греблею на каное, скалолазінням та сноукайтингом. Однак важливо враховувати, що через значні відстані між обслуговуваними спорудами, наявність великих територій без житла та стежок, а також нестабільні погодні умови, цю місцевість рекомендується відвідувати, переважно, досвідченим і добре підготовленим туристам.

Практично уся ця територія Доврефьель перебуває під державним захистом, оскільки на ній розташовані два національних парки: Національний парк Доврефьель-Сундалсфьелла і Національний парк Довре.

14. Хардангервідда. Хардангервідда – це високогірне плато з рельєфною місцевістю. Західна частина плато є більш високогірною і плавно переходить у вузькі долини та Сьор-фіорд. На північному заході цього плато розташований один з найбільших льодовиків у Норвегії – Хардангерьокюлен. Гора Хортейген, яка знаходиться в центрі плато, служить орієнтиром для туристів. Завдяки своїй вершині, що досягає висоти 1690 метрів і має характерну шапкоподібну форму, її можна побачити майже з будь-якої точки на плато.

Хардангервідда є дуже популярним серед туристів регіоном завдяки своїм можливостям для різноманітних видів активного відпочинку. Тут ви знайдете багато чітко визначених маршрутів для хайкінгу, велосипедних поїздок і бігових лиж.

Крім того, місцевість славиться своєю різноманітною рослинністю і тваринним світом. На цьому плато зареєстровано понад 500 видів рослин, більше 100 видів птахів і 21 вид ссавців, включаючи песця і полярну сову. Також на околицях Хардангервідда знаходиться найбільше поголів'я оленів у Північній Європі.

15. Люнгсальпене. Цей регіон вражає своєю виразною природною красою: величезні гірські вершини, що піднімаються більше ніж на 1000 метрів над рівнем моря, безпосередньо виходять з фіордів, блакитні льодовики, численні річкові каскади, блискучі гірські озера та глибокі каньйони. Ці унікальні гори, які розташовані на півострові, є місцем притягання для досвідчених скелелазів і екстремальних лижників.

Крім стрімких схилів, тут можна знайти пологі пагорби, ідеальні для хайкінгу, катання на бігових лижах, конного спорту і собачих упряжок. Регіон також славиться відмінними місцями для риболовлі у фіордах, озерах і ріках, які буквально рясніють рибою.

Розташований цей район поза полярним колом, на відстані більше ніж 300 кілометрів від нього, що надає можливість спостерігати унікальні природні явища, такі як північне сяйво і сонце, що не заходить опівночі [36].

Крім цього, BBC News виділили 10 перлин Норвегії. Серед них:

1. Преkestулен, або Кафедра проповідника. На південному заході Норвегії, недалеко від Ставангера, розташоване одне із найбільш вражаючих місць країни – Преkestулен, або Кафедра проповідника. Ця крута скеля висотою близько 600 метрів над рівнем моря отримала свою назву завдяки пласкій вершині, з якої відкривається надзвичайно чарівний вид на Люсе-фіорд.

Для того, щоб потрапити на Кафедру, вам доведеться подолати маршрут завдовжки близько 8 кілометрів (по 4 кілометри в одну сторону) і витратити на

це приблизно чотири години. Варто пам'ятати, що шлях веде через гірські стежки, тому важливо мати зручне взуття.

2. Водоспади. На початку своєї подорожі по Норвегії багато туристів, які вперше відвідують цю країну, часто зупиняються, коли бачать водоспади в своєму шляху. Проте, з часом вони відмовляються від цієї практики, оскільки водоспади в регіоні фіордів стають повсякденною частиною ландшафту і вони знаходяться буквально на кожному кроці.

3. Льодовик Бріксдаль. Льодовики в поєднанні з фіордами та водоспадами є яскравими природними атракціями Норвегії, і, плануючи вашу мандрівку до цієї країни, обов'язково варто відвідати хоча б один із них.

Один із найбільш відомих льодовиків – Бріксдаль – знаходиться в межах Національного парку Йостедалсбреен. Цей льодовик є одним із рукавів найбільшого в континентальній Європі льодовика Йостедаль.

Бріксдаль визнаний одним із найбільш доступних для туристів льодовиків, і до нього можна легко дістатися через мальовничий Національний парк Йостедалсбреен. Зокрема, дорога до льодовика не є складною, і ви зможете насолоджуватися живописними видами. Ще однією перевагою є те, що вхід до самого парку є безкоштовним, і вам доведеться оплатити лише паркінг біля нього.

4. Гейрангер-фіорд і Дорога орлів. Серед величезної кількості норвезьких фіордів визначити найкрасивіший завдання нелегке, але Гейрангер-фіорд, який був включений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО, видається безумовною природною перлиною.

Неймовірні панорами Гейрангер-фіорда розкриються перед вами, подорожуючи по автомобільній дорозі №63, яку часто називають "золотим маршрутом" Норвегії завдяки її унікальним природним визначним місцям.

Відрізок цієї дороги на Гейрангер-фіордом носить назву "Дорога орлів" – тут дорога робить кілька дуже крутих поворотів, після чого виводить на оглядовий майданчик, з якого ви зможете помилуватись фіордом.

5. Сходи тролів. Цю автомобільну дорогу, з якою пов'язані 11 надзвичайно крутих поворотів, відкрили у 1936 році. Зараз вона стала не тільки частиною дороги номер 63, але й одним із найбільш відвідуваних туристичних об'єктів в країні.

6. Лердальський тунель. Норвегія славиться своєю природою, але народність також зуміла створити вражаючі інженерні чудеса, які варто відвідати під час вашої подорожі.

Один з таких об'єктів – Лердальський тунель, який є найдовшим автомобільним тунелем у світі, з довжиною понад 24,5 кілометрів. Цей тунель прокладений через гори з висотою близько 1 600 метрів і має всередині три величезних штучних гrotів. Завдяки своїм величезним розмірам, вражаючій архітектурі та освітленню він залишає незабутні враження. Якщо у вас є можливість відвідати цей тунель, не варто упустити цю можливість, особливо з урахуванням того, що проїзд через нього є безкоштовним.

7. Гірські дороги, або Зима у розпал літа. Завдяки унікальній географії та рельєфу, Норвегія може подарувати незвичайний досвід – можливість пережити зиму навіть в середині літа. Однак варто враховувати, що навіть влітку подорож такими дорогами може бути досить екстремальною, і з осені до весни вони, як правило, закриті для руху, так само, як і значна частина норвезьких доріг загалом.

8. Атлантична дорога. Атлантична дорога в Норвегії – це природна краса, виткана вдоль берегів Атлантичного океану, що з'єднує невеликі острови між містами Молде і Крістіансунн на протязі 8 кілометрів. Ця дорога включає сім мостів, з них найвражаючий – Сторсезандетський міст. Якщо дивитися на нього під певним кутом, виникає відчуття, що ви подорожуєте вгору, прямо в небо.

На Атлантичній дороги є декілька видовищних майданчиків з парковками, де можна зупинитися і насолодитися чудовими видами на околиці.

9. Берген. Для того, щоб отримати більш повну картину західної Норвегії, варто відвідати місто Берген.

Можна знайти комфортабельні кемпінги навколо міста, що дозволить швидко дістатися до Бергена за менше, ніж за півгодини, і при цьому не обов'язково перебувати в самому місті.

Берген, колишня столиця Норвегії до 1299 року, є другим найбільшим містом в країні.

10. Олесунн. Ще одним чарівним містом, яке варто відвідати на заході Норвегії, є Олесунн. Це місто, розташоване на семи островах, вражає своєю затишністю і мальовничістю.

Олесунн часто називають "перлиною арт-нуво" через велику кількість будівель, споруджених в цьому стилі. Ця особливість привертає туристів з усього світу.

Після прогулянки центром міста, обов'язково варто піднятися на гору Аксла, що розташована безпосередньо в Олесунні. З цієї гори відкривається найкращий панорамний вид, який став справжньою візитівкою Олесунна [37].

Отже, Норвегія насправді володіє унікальними природними ресурсами для туризму та відпочинку, які приваблюють тисячі туристів щороку. Найпопулярнішими природними атракціями є недоторкана природа, величезні льодовики, казкові фіорди та захопливі водоспади. Ці природні чудеса стали своєрідними брендами та символами Норвегії, зробивши її однією з найбільш привабливих туристичних destinations.

2.3. Порівняльна характеристика використання природних ресурсів Норвегії та інших європейських країн

Туризм займає важливе місце у системі екології та природокористування.

Норвегія – це постіндустріальна країна з високорозвиненою змішаною економікою, в якій значна частина господарства перебуває під державним контролем у стратегічних галузях. Життєвий рівень в Норвегії є надзвичайно високим у порівнянні з іншими європейськими країнами, і країна має розвинуту систему соціального забезпечення.

Завдяки вдалому географічному розташуванню, сприятливому клімату,

насиченій історії, а також різноманітності природних ландшафтів та наявності розвиненої інфраструктури в Норвегії поширені майже всі з можливих видів туризму: екскурсійно-пізнавальний, гірськолижний, екологічний, бальнеологічний, багато видів із активного відпочинку (риболовля, полювання, верхова їзда, велотуризм, піші походи). Широкий спектр екстремального відпочинку: рафтинг, дайвінг, гірські лижі, їзда на собачих упряжках, спелеотуризм. Добре розвинений круїзний туризм. Не слід забувати про сафарі, цей вид туризму останніми роками набув популярності (рис. 2.4) [38].

Рис. 2.4. Розподіл потоків за видовою структурою

Джерело: розроблено автором за даними [38]

Саме в Європі зародився екологічний туризм. В цей час європейці почали найпершими виражати обурення щодо потенційно негативного впливу на здоров'я людини та навколишнє середовище.

Можливостей для екологічних подорожей в Європі дуже багато: ви можете обрати зелену Швецію, озерну Фінляндію, гірську Австрію, велосипедну Німеччину, мальовничу сільську Італію, приголомшливу Ісландію, романтичну Словенію, або менш відому Словаччину. І це лише кілька прикладів, оскільки в Європі екологічний туризм охоплює різні країни, в тому числі й Норвегію, Великобританію, Францію та багато інших. Таким чином, можна сказати, що екологічний туризм в Європі охоплює широкий географічний спектр.

Серед звичайних любителів екотуризму в Європі можна відзначити досвідчених подорожніх із великим інтересом, які завжди мають під рукою фотокамеру. Однак для них важлива екологічна відповідальність. Вони віддають перевагу носінню натуральних матеріалів, органічним продуктам, які вирощуються локально, та акцентують увагу на використанні відновлюваних джерел енергії [39]. Тому варто виділити рейтинг найбільш екологічно ефективних європейських країн (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Рейтинг країн за Індексом екологічної ефективності у 2020 р.

№	Країна	Значення індексу	№	Країна	Значення індексу
1	Данія	82,5	15	Ісландія	72,3
2	Люксембург	82,3	16	Словенія	72,0
3	Швейцарія	81,5	17	Італія	71,0
4	Великобританія	81,3	18	Чехія	71,0
5	Франція	80,0	19	Греція	69,1
6	Австрія	79,6	20	Словаччина	68,3
7	Фінляндія	78,9	21	Португалія	67,0
8	Швеція	78,7	22	Естонія	65,3
9	Норвегія	77,7	23	Румунія	64,7
10	Німеччина	77,2	24	Угорщина	63,7
11	Нідерланди	75,3	25	Хорватія	63,1
12	Іспанія	74,3	26	Литва	62,9
13	Бельгія	73,3	27	Латвія	61,6
14	Ірландія	72,8	28	Польща	60,9

Джерело: розроблено автором за даними [40]

Порівняльна характеристика використання природних ресурсів Норвегії та інших європейських країн може відображати значні відмінності через різні фактори, такі як географія, економічний розвиток, політика та природні ресурси. Важливим аспектом є спосіб, яким кожна країна керує своїми природними ресурсами і забезпечує їх стале використання.

Норвегія славиться своєю активною політикою сталого розвитку та природозбереженням, що впливає на її спосіб використання природних ресурсів.

Норвегія – це одна з небагатьох країн, де екологічна політика є важливим

пріоритетом уряду. В Норвегії вдалося зберегти велику кількість природних угідь, включаючи чисті річки, озера, незаймані промисловою діяльністю місця, льодовики і водоспади, а також створити багато заповідників і національних парків. Це досягнуто завдяки спеціальній програмі, яка включає постійний контроль за станом навколишнього середовища, і двічі на рік уряд подає звіти про екологічну політику та стан природи в Норвегії.

Ця програма також акцентує увагу на створенні і розвитку системи, яка підтримує стале та раціональне виробництво та споживання, що забезпечує максимальний захист навколишнього середовища у всіх сферах. Крім того, Норвегія активно працює над міжнародними угодами для розв'язання глобальних та регіональних екологічних проблем.

Програма уряду Норвегії також розглядає питання збереження біорізноманіття, зменшення виробництва і використання небезпечних для навколишнього середовища та людини хімічних речовин і переоснащення виробництва для зниження викидів парникових газів. Ці заходи сприяють покращенню екологічної стійкості Норвегії та покращенню якості життя її громадян.

Для підтримки цієї програми уряду, бізнесу та промисловості було створено Норвезький Урядовий Екологічний Фонд, який фінансує проекти "чистих технологій" і раціонального використання природних ресурсів.

Успіх Норвегії в досягненні своїх екологічних цілей залежить від міжнародної співпраці в цій галузі, оскільки деякі забруднення, такі як стійкі органічні забруднюючі агенти, радіоактивні речовини та кислотні дощі, можуть походити за межами країни і переноситися сюди вітром та океанічними течіями [41].

Зарубіжний досвід показує, що в економічно розвинених країнах ключовим елементом системи захисту навколишнього середовища є активне регулювання з боку держави. При цьому велика увага приділяється підтримці та стимулюванню підприємств, які спрямовані на екологізацію виробництва.

Досвід світової практики підтверджує, що можна досягти еколого-

економічних цілей за допомогою різних регулятивних інструментів, таких як директиви та норми, адміністративні заходи та заохочення, а також економічні стимули через ринкові механізми. Зазвичай використовують комбінацію цих підходів. Також важливим є фінансове забезпечення такого регулювання, яке може включати внутрішні резерви, бюджетні кошти, екологічні інвестиції, кредити та гарантії. Громадські екологічні організації, освіта та просвітництво також грають важливу роль.

В економічно розвинених країнах існує широкий арсенал економічних інструментів для регулювання екологічних питань, і вони виявляються досить ефективними та різноманітними. Наприклад, в Європі змінилися підходи до боротьби з атмосферним забрудненням, звертаючи увагу на розвиток екологічно чистих технологій, а не лише на встановлення очисного обладнання. В таблиці 2.4 можна побачити топ-5 найбільш сталих туристичних дестинацій.

Західна Європа вже з 1973 року почала розробляти спеціальні програми для збереження природи, в яких здобула широке визнання ідея сталого розвитку. Згідно з цією концепцією, екологічні та економічні цілі об'єднуються в динамічному процесі. На рівні Європейського Союзу країни-члени розробили загальні принципи та заходи для законодавчих актів у галузі охорони природи.

Таблиця 2.4

Покомпонентний аналіз профілю найбільш сталих туристичних дестинацій
у 2020 році

Складові рейтингу	Рейтинг країн				
	1	2	3	4	5
Еко-товари	Австрія	Швеція	Данія	Фінляндія	Німеччина
Енерго-забезпечення	Швеція	Данія	Фінляндія	Австрія	Норвегія
Управління відходами	Швеція	Фінляндія	Норвегія	Австрія	Тайвань
«Зелена» урядова	Норвегія	Фінляндія	Швеція	Нова	Швейцарія

політика				Зеландія	
Екологічна свідомість	Швеція	Данія	Фінляндія	Нова Зеландія	Австрія
Довкілля	Швейцарія	Фінляндія	Нова Зеландія	Коста-Ріка	Норвегія
Якість повітря	Фінляндія	Норвегія	Швеція	Нова Зеландія	Данія
Якість води	Фінляндія	Норвегія	Австрія	Швеція	Швейцарія

Джерело: розроблено автором за даними [40]

У Франції контроль за охороною водних ресурсів базується на законі, прийнятому у 1964 році. Згідно з цим законом у країні існують 6 басейнових управлінь, які відповідають за моніторинг та управління водними ресурсами. У Великобританії відповідно до Закону про водні ресурси (1973 р.) контроль за якістю водойм покладено на 10 регіональних водних комітетів. У Нідерландах згідно з законом про забруднення поверхневих вод промислові підприємства і муніципалітети зобов'язані отримати ліцензію на скидання відходів.

У Німеччині та інших країнах Європейського Союзу впроваджена та реалізується стратегія, спрямована на екологічно орієнтований менеджмент і розвиток екологічного підприємництва як важливого аспекту екологічної модернізації. Ця стратегія сприяє збільшенню важливості екологічних параметрів і якості товарів та продуктів на ринку, а також зростанню тиску громадськості на підприємства, що використовують природні ресурси. Також враховані екологічні інтереси населення та розвиток водного законодавства, і екологічне право стало більш важливим аспектом підприємницької діяльності.

Крім того, всі підприємства в Німеччині обов'язково піддаються екологічному аудиту. Велика частина цих аудитів проводиться відповідно до національних стандартів, які регулюють процедуру екологічного обліку. У 1993 році Європейський Союз прийняв основні принципи і положення щодо екологічного обліку, які набули чинності в 1995 році.

Німецьке агентство з питань навколишнього середовища також активно сприяє професійній підготовці та підвищенню кваліфікації фахівців у галузі екології. Різні аспекти екологічної діяльності та екологічного права

розглядаються як пріоритетні області для навчання, зокрема, управління відходами, охорона водних ресурсів, земель, енергозбереження, охорона навколишнього середовища на підприємствах, регіональне планування в галузі екології, екологічна експертиза та багато інших аспектів [42].

В Данії підприємницька діяльність, пов'язана з охороною навколишнього середовища, стала важливим і досить прибутковим сектором економіки.

Соціологічні дослідження свідчать, що близько 90% населення Данії розглядають питання охорони природи як одні з найактуальніших і важливих соціально-політичних проблем країни, які потрібно вирішувати через спільні зусилля суспільства. Охорона навколишнього середовища вже протягом понад двадцяти років є одним із ключових напрямків державного регулювання, що дозволило Данії здійснити значущі кроки у напрямку стати лідером в екологічних питаннях та створити приклад екологічно цивілізованої держави.

Система заходів у галузі охорони навколишнього середовища в Данії успішно функціонує завдяки серйозному ставленню керівників підприємств та більшості населення до екологічних проблем. Ця позиція підтримується за допомогою системи економічних заходів, які сприяють вигідному використанню екологічно чистих технологій у підприємницькій діяльності і раціональному використанню ресурсів у побуті.

Для фінансування заходів з охорони природи в Данії враховується рівень забруднення та викидів, що створюються підприємствами і населенням. Ці кошти збираються переважно через спрямоване оподаткування, інcentиви для зменшення негативного впливу на довкілля та раціонального використання ресурсів [41].

Варто розглянути конкретні приклади раціонального природокористування на прикладі деяких країн (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Використання природних ресурсів Норвегії та інших європейських країн

Країна	Характеристика
Норвегія	Природокористування в Норвегії регулюється різними законами, нормами та стратегіями, які спрямовані на збереження

	навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів. Норвегія має значну кількість природоохоронних об'єктів, таких як національні парки, природні резервати та прибережні райони, які підлягають особливому режиму охорони для збереження біорізноманітності та ландшафту. Туризм є істотною галуззю економіки та природокористування в Норвегії. Велика кількість відвідувачів приходить, щоб насолодитися природною красою та активним відпочинком, і це потребує ретельного управління для збереження навколишнього середовища.
Німеччина	Німеччина славиться своїми національними парками. Система національних парків країни складається з 15 парків (Додаток В). На території Німеччини також знаходиться 14 біосферних заповідників і 98 природних парків. Як одна з провідних країн Європейського союзу, Німеччина завжди приділяла особливу увагу охороні навколишнього середовища. Завдяки своїм розмірам і географічному розташуванню, Німеччина стикається з потребою дотримуватися високих стандартів у справах екології. В цій країні існує загальне розуміння екологічних проблем, а також готовність вживати заходи для їх вирішення. Один із основних методів збереження навколишнього середовища полягає в непрямому регулюванні через надання дозволів на експлуатацію підприємств та об'єктів, які можуть мати негативний вплив на природу, а також в нагляді за об'єктами, що діють відповідно до закону і не потребують отримання дозволів.
Швейцарія	Ця країна славиться своєю великою кількістю національних парків та природно-заповідних територій завдяки тому, що як уряд, так і громадяни надзвичайно обережно ставляться до охорони навколишнього середовища. У Швейцарії налічується два біосферні резервати: Швейцарський Національний парк, який був заснований в 1997 році, і Ентлебух у кантоні Люцерн, який отримав статус біосферного резервату у 2001 році. У Конституції Швейцарської Конфедерації сталий розвиток

Продовження табл. 2.5

	визнається головною державною метою. Основною ідеєю концепції сталого розвитку є усвідомлення того, що навколишнє середовище обмежене у своїй спроможності надавати ресурси для використання людством та приймати відходи і забруднення. У цьому контексті федеральна влада та кантони прагнуть досягти тривалого балансу в природі, зокрема, зберігаючи її потенціал для відновлення та відновлення під впливом людини. У політиці Швейцарії велике значення надається екологічній відповідальності, економічній ефективності і суспільній солідарності. Швейцарія розробила і впроваджує системну та комплексну екологічну політику. До досягнень цієї політики відносять успішні заходи щодо вирішення екологічних проблем. Ці досягнення базуються на співпраці між федеральними та регіональними органами влади, підприємствами, освітніми та науковими установами. Вирішення екологічних питань в Швейцарії включає в себе процеси, що відбуваються на різних рівнях влади, і враховує громадську думку та громадянські ініціативи при формуванні державної політики.
Італія	Італія – одна з улюблених країн для туристів у Європі. В регіонах Східних Альп, таких як Південний Тироль та Доломіти, а також Західних Альп, існують чудові можливості для альпіністів та гірськолижників. Любителі піших прогулянок також знайдуть в цих регіонах недоторкану природу, особливо в околицях Мерано і Кортіна Д'Ампеццо. Крім того, країна славиться великою кількістю національних парків, які становлять 8% її площі. Серед них є заповідники, що підлягають особливій охороні, такі як Абрुццо і Полліно в Калабрії. Італія для охорони навколишнього середовища теж зробила чимало. Міжнародна організація, відома як Римський клуб, заснована в 1968 році, виконала важливу роботу у сфері збереження навколишнього середовища. На даний момент в її складі об'єднано 30 країн і близько 80 видатних науковців та фахівців різних галузей. Римський клуб спрямовує свої зусилля на вивчення глобальних проблем сучасної цивілізації і розробку заходів для подолання світових кризових явищ. Щорічно Римський клуб готує звіти, які здобувають увагу глобальної спільноти.
Франція	Природоохоронні території відіграють важливу роль у виділенні площі для рекреаційного туризму в Франції. У цій країні понад 20% її території призначено для природоохоронних цілей. Найбільшу частку цього площі займають національні природні парки, включаючи Меркантур, Пор-Кро, Каланк, Вануаз, Екрен, Піренеї та Севенн, їхня загальна площа становить 9% всієї території Франції.

Продовження табл. 2.5

	Шляхом аналізу природних рекреаційних ресурсів було проведено оцінку щодо того, наскільки регіони Франції мають доступ до цих ресурсів (Додаток Г). Упродовж останніх кількох десятиліть Франція активно впроваджує стратегію стосовно безпечного використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Важливо зазначити, що ще у 1971 році Франція була однією з перших країн у світі, яка створила Міністерство з питань навколишнього середовища. Ця установа була призначена для координації діяльності різних інших міністерств, розробки нормативних актів в сфері екології та участі у міжнародних ініціативах, пов'язаних із проблемами довкілля.
--	--

Джерело: розроблено автором за даними [43-49]

Зростаючий вплив технологій на навколишнє середовище призвело до погіршення екологічної ситуації у багатьох європейських країнах, перетворивши проблему екології на глобальне завдання. Міжнародне співробітництво в сфері екології базується на різних міжнародних угодах та документах, таких як Статут ООН, Всесвітня декларація прав людини (1948 р.), Декларація Стокгольмської конференції з питань навколишнього середовища, Конвенція щодо оцінки впливу на навколишнє середовище в транскордонному просторі (1981 р.), Конвенція про біологічну різноманітність (1992 р.) та інші міжнародні документи.

Соціально-економічний розвиток країн повинен супроводжуватися збереженням природного середовища для забезпечення життєдіяльності суспільства та кожної людини, враховуючи принципи міжнародного права та гуманістичні ідеї.

Національне законодавство країн зазвичай відповідає міжнародним нормам щодо екології. Важлива роль приділяється регулюванню використання природних ресурсів, охороні навколишнього середовища та забезпеченню екологічної безпеки. Екологічна політика спрямована на запобігання негативним наслідкам техногенного впливу та створення ефективної системи екологічної безпеки.

Національне екологічне законодавство зазвичай базується на

конституційному регулюванні екологічних правовідносин, яке закріплює основні принципи використання природних ресурсів, визначає екологічні права громадян та вимоги щодо охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки. Також важливими є законодавчі акти та норми, що регулюють екологічні питання, а також міжнародні договори, які ратифікує країна для гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Упродовж останнього десятиріччя всюди відчувається посилення вимог щодо національного законодавства та нормативів, які стосуються охорони навколишнього середовища і встановлюють пріоритетність екологічної безпеки в різних сферах діяльності [50].

Навіть за наявності певних позитивних досягнень у сфері природоохоронних заходів за останні роки, останні оцінки стосовно стану навколишнього середовища та видового різноманіття в Європі свідчать про тривожну ситуацію (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Навколишнє середовище європейських країн, яке знаходиться під загрозою
(дані за вересень 2023 р.)

Ознака	Характеристика
Статус збереження довкілля	За оцінками, 15% місць існування в Європі володіють задовільним статусом у сфері природоохоронних заходів, тоді як 81% мають низький рівень статусу збереження на рівні Європейського Союзу, з 45% позначених як поганий і 36% як дуже поганий.
Зворотня тенденція	Зараз 9% місць існування, які зазнали негативного впливу на природу, показують певний покращений статус, але 36% з цих середовищ мають тенденцію до подальшого погіршення.
Дисбаланс	Ліси показують найвищу тенденцію до поліпшення. У той час як луки, дюни, болота і інші вологі місця існування продовжують зазнавати погіршення.
Покращення порівняно з минулими роками	Понад 25% видів відзначаються задовільним рівнем природоохоронного статусу, що вище на 4% порівняно з попереднім звітним періодом. Серед різних груп видів, рептилії та судинні рослини відзначаються найвищою часткою доброго статусу в сфері природоохоронних заходів.
Деградація	Тоді як 6% видів із негативним статусом природоохоронних заходів показують зростання, 35% вказують на тенденцію до зменшення.

Джерело: розроблено автором за даними [51]

Аналіз використання природних ресурсів у європейських країнах показує, що системи регулювання якості довкілля можуть бути або жорсткими, або більш лояльними. У першому варіанті забруднювачів довкілля покарають штрафами та екологічними податками. У другому варіанті, пропонуються різні пільги і стимули для підприємств, які дбають про навколишнє середовище. Найбільш поширені комбіновані системи, які поєднують обидва підходи. Вони сприяють ефективному використанню ресурсів та охороні довкілля завдяки ряду заходів, таких як:

1. Аналіз, прогнозування та планування стану довкілля на конкретній території.
2. Використання економічних стимулів для підтримки ресурсозбереження та охорони довкілля під час виробництва.
3. Підтримка природоохоронних заходів та ініціатив.

Ці підходи спільно сприяють стимулюванню підприємств до більш відповідальної поведінки щодо природних ресурсів та довкілля [52].

Отже, Норвегія виділяється в Європі завдяки своєму підходу до використання природних ресурсів та охорони довкілля. Країна демонструє високий рівень екологічної відповідальності, інвестує у відновлювану енергетику та ефективно управляє ресурсами. В інших європейських країнах існують подібні ініціативи, але Норвегія є прикладом успішної реалізації цих підходів.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В НОРВЕГІЇ

3.1. Заходи для збереження природи та регулювання туристичної діяльності

Швидкий розвиток туризму та його широка популярність призвели до негативних впливів на природне середовище в деяких регіонах.

Не дивлячись на парадоксальність ситуації, туризм є основним користувачем багатофункціональної природної різноманітності. Це через туризм люди мають доступ до різноманітних природних ландшафтів для відпочинку та розваги, вони дізнаються про культурну спадщину різних територій та найцікавіші природні зони, які стають магнітом для відпочиваючих. Парадокс полягає в тому, що збереження здорових екосистем вносить позитивний внесок у привабливість туристичних напрямків. Сектор туризму та інші суміжні сфери економіки великою мірою залежать від збереження різноманітності природи і зацікавлені в її збереженні, оскільки це важливо для їхньої майбутньої діяльності [53].

Туристи вносять негативний вплив на природу, залишаючи відходи своєї діяльності. Недбалість туристів часом призводить до пожеж та зруйнувань. Дикий туризм також може призвести до забруднення водних джерел. Використання різних видів транспорту в туризмі має негативний вплив на якість повітря та може призвести до небажаних змін у місцевій флорі та фауні.

У 1983 році Всесвітня туристична організація (ВТО) ідентифікувала п'ять ситуацій, коли туризм призводить до негативного впливу на навколишнє середовище:

1. Зміни в екологічному стані регіонів, які раніше були природними, культурними і соціально прийнятними для людей.
2. Спекулятивний тиск, що призводить до зруйнування ландшафту і

природного середовища.

3. Зайняття та розвиток територій, що може спричинити незворотні зміни в земельному використанні.

4. Пошкодження традиційних цінностей у регіонах, що піддаються впливу туризму, і погіршення якості життя населення.

5. Зростаючі туристичні потоки, які зменшують якість навколишнього середовища в районах, що впливають на туризм.

Для зменшення негативного впливу традиційного туризму на навколишнє середовище експерти розглядають впровадження науково розроблених методів і обмежувальних заходів. Серед цих заходів варто звернути увагу на створення "закритих" територій, таких як національні парки, заповідники та заказники. Також розглядається розробка методів контролю над туристичними потоками, таких як введення обмежень на кількість людей, які можуть відвідати заповідні райони, дозвіл лише для підготовлених осіб, обмеження кількості доступних маршрутів і ускладнення доступу [54].

Норвегія славиться своєю успішною практикою організації екологічного туризму. Історичний контекст, природні умови та особливий менталітет місцевого населення сприяють створенню сприятливої атмосфери для екологічного туризму в країні. Сьогодні це підтверджується послідовною державною політикою та законодавством Норвегії.

Органи місцевого управління грають важливу роль у розвитку екологічного туризму в Норвегії. Країна поділяється на адміністративні одиниці, відомі як фюльке, з подальшим поділом на комуни (муніципалітети). Ці комуни відповідають за різні аспекти місцевого життя, включаючи освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру доріг та розвиток територій. Екологічні питання та збереження природи також важливі для комун.

За даними опитування, проведеного WORLD TRAVEL MARKET (WTM) в Лондоні, 15% керівників туристичних агентств визнали Норвегію лідером у наданні найбільш екологічно безпечних варіантів відпочинку. Представники WTM London визначили Норвегію як цілорічний напрямок для прихильників

активного відпочинку та пригод, де екологія стала невід'ємною частиною повсякденного життя нації [55].

В Норвегії збереження природи є важливим пріоритетом. Норвегія, з великою природною площею, дуже цінує збереження цієї природи для майбутніх поколінь. Країна створила національні парки та заповідники, де природа лишається в своєму природному стані. Крім того, Норвегія активно інвестує у наукові дослідження та моніторинг екологічних змін, щоб ефективно керувати своїми природними ресурсами.

Також у країні встановлені суворі екологічні стандарти та закони, спрямовані на захист природи та зменшення негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище. Наприклад, в Норвегії існує одна з найсуворіших систем ліцензування для видобутку нафти та газу, де висуваються високі вимоги до безпеки та екологічної стійкості.

У країні також відзначається культура свідомого споживання та розумного використання ресурсів. Багато громадян дотримуються принципів екологічного способу життя, таких як відмова від використання пластикових виробів, користування громадським транспортом, сортування та утилізація відходів [56].

Одним з найважливіших заходів для збереження природи є зменшення використання пластику. Саме в Норвегії цьому питанню приділяється велика увага з боку держави.

За оцінками, у Норвегії використовується понад 3 мільйони тонн пластику, з яких вироби з довговічного пластику, такі як будівельні матеріали та транспортні засоби, становлять значну частину.

Загальна кількість пластикових відходів, які щорічно виробляються в Норвегії, становить приблизно 0,5 млн. тонн, і ця кількість, ймовірно, зросте в майбутньому. У 2019 році на ринку Норвегії було 240 000 тонн пластикової упаковки; це вдвічі більше, ніж в 2009 році [57].

Для того, щоб зберегти природне середовище та приваблювати все більше туристів, норвезькі вчені провели дослідження і виділили основні еко-звички, які покращать країну, якщо їх дотримуватись:

- мінімум поліетилену в побуті. Використання поліетиленових пакетів і пластику в повсякденному житті людей стало надзвичайно поширеним і викликає серйозну турботу серед екологів по всьому світу. Проблема полягає в тому, що ці матеріали розповсюджуються в різних аспектах нашого життя і призводять до серйозних негативних наслідків для навколишнього середовища. У зв'язку з цим деякі країни вживають заходи, щоб обмежити використання поліетиленових пакетів

- здача сміття в пункти прийому вторсировини і відходів. Багато подвір'їв отримали спеціальні контейнери для сортування сміття, проте також можна впровадити процес сортування власних відходів вдома та потім перевозити їх до місця збору для подальшої переробки

- розумне споживання, вивчення складу побутової хімії та економія побутових речей

- посадка дерев. Наприклад, можна ініціювати спільний проєкт з сусідами для озеленення двору або прилеглої вулиці. Або ж організувати флешмоб, створити власний хештег та запропонувати друзям у соціальних мережах долучитися до спільної дії на благо природи [58].

Для того, щоб заохочувати місцеве населення та туристів дотримуватись даних правил, в країні діють так звані екологічні податки. Основні категорії представлені в таблиці 3.1.

Скандинавські країни, включаючи Норвегію, відзначаються своїм лідерством у галузі охорони навколишнього середовища. Для цих країн важливою є міжнародна співпраця, особливо в рамках регіональних організацій. Норвегія активно співпрацює з різними міжнародними регіональними організаціями, які сприяють реалізації екологічних ідей. Серед таких організацій можна вказати Європейський Союз (ЄС), Раду Держав Балтійського Моря і Північну раду.

Таблиця 3.1

Екологічні податки. Основні категорії

	Млн норвезьких крон			Зміна у відсотках	
	2010	2021	2022	2010-2022	2021-2022
Всього	31046	41526	47331	52.5	14.0
Податок на парникові гази, включаючи дозволи на викиди	12579	24468	30950	146.0	26.5
Податок на викиди сірки	142	193	145	2.1	-24.9
Податки на шум і забруднення від використання доріг тощо	16124	14907	14155	-12.2	-5.0
Податки на відходи	726	109	263	-63.8	141.3
Інші екологічні податки	1475	1849	1818	23.3	-1.7

Джерело: розроблено автором за даними [59]

Норвегія, хоча і не є членом Європейського Союзу (ЄС), співпрацює з країнами-членами ЄС через Європейське екологічне агентство, засноване в 1994 році. Зараз Міністерство екології Норвегії активно підтримує ідею зміцнення співпраці з ЄС та Північними країнами, зокрема у рамках Арктичної Ради. Це допомагає Норвегії закріпити свої позиції в європейському регіоні.

У своїх діях уряд Норвегії акцентує увагу на розвитку європейської правової системи в галузі екології. Таким чином, країна працює над проектами, спрямованими на сприяння прийняттю нових законодавчих актів в країнах-членах ЄС та країнах Європейської Асоціації Вільної Торгівлі.

Як країна, розташована в далекому північному регіоні, Норвегія виявляє живий інтерес до екологічного розвитку арктичного регіону. Зміни, які відбуваються в Арктиці, стають для Норвегії новими викликами. Як прибережна держава, Королівство Норвегія працює над забезпеченням миру і стабільності в Північному регіоні, а також проводить системне та високоякісне управління ресурсами. Однак це вимагає ефективних заходів з охорони навколишнього середовища в арктичному регіоні.

Норвезький уряд висловив серйозну турботу щодо високого рівня

екологічно небезпечних речовин та важких металів, які виявляються в Північно-Льодовитому океані та його морях, навіть при віддаленості від індустріальних регіонів. Саме тому в перше десятиріччя існування Арктичної Ради було вкладено основний акцент на проблему забруднення вод океану. Пізніше Норвегія встановила новий пріоритетний напрямок співпраці з іншими країнами в Арктичному регіоні, спрямований на боротьбу зі зміною клімату [60].

При належному стратегічному плануванні та ефективному управлінні, туризм може зробити свій внесок в збереження природного середовища та культурної спадщини регіону.

Можна управляти впливом туризму на природу двома способами: прямим і непрямим. Пряме управління включає в себе обмеження кількості відвідувачів відповідно до навантаження на природні об'єкти, зонування особливо охоронюваних природних територій та об'єктів туристського інтересу, а також використання технологій, що зменшують негативний вплив на навколишнє середовище. Це, в сутності, сувора політика, що базується на контролі та обмеженнях.

Непрямий підхід, натомість, полягає у зміні поведінки туристів через підвищення рівня освіти та виховання, сприяючи поважному та відповідальному ставленню до місцевого населення, тварин, рослин тощо. Цей метод більш гнучкий і прагне до позитивних змін від самого туриста. Важливо поєднувати обидва підходи, оскільки окремо вони можуть не досягти бажаного результату.

Екологізація туризму виступає як єдиний шлях для впровадження принципів сталого розвитку та досягнення балансу між туристичним продуктом, економічною доцільністю і раціональним використанням природних ресурсів. Ця ініціатива базується на комплексності та координації управлінських механізмів і має за мету збереження довкілля та підтримку сталого розвитку.

Важливим аспектом екологізації є екологічна освіта, яка сприяє

підвищенню екологічної культури та свідомості населення. Ця ініціатива може провести глобальну переорієнтацію туристичної галузі на рівні окремих регіонів, а також на масштабах планети.

Питання екологізації туризму є надзвичайно важливими для зменшення негативного впливу людини на навколишнє середовище, збереження й підтримання якості природних компонентів. Ця ініціатива включає організацію екологічного, сільського, зеленого та агротуризму, створення екологічних маршрутів, використання ресурсозберігаючих технологій у галузі туризму, а також проведення екологічних освітніх заходів під час туристичних подорожей і багато іншого.

Основне призначення екологізації полягає в збереженні якісного екологічного стану всіх компонентів навколишнього середовища, шляхом раціонального використання, охорони та відновлення природних ресурсів.

Екологізація туризму – це науково обґрунтована екологічно орієнтована управлінська діяльність, спрямована на:

1. Покращення стану навколишнього середовища в природних комплексах та об'єктах, які цікавлять туристів.
2. Збереження та відновлення деградованих екосистем шляхом зміни режиму їх використання.
3. Встановлення обмеження кількості туристів на певний туристичний сезон.
4. Модернізацію обладнання та очисних систем у туристичній інфраструктурі.
5. Підвищення якості виробництва туристичних послуг.
6. Проведення екологічної освіти та інших заходів.

Зважаючи на вище сказане, основні заходи екологізації туризму для досягнення сталого розвитку Норвегії включають:

1. Збереження та відновлення уразливих та екологічно нестійких природних територій.
2. Усунення існуючих джерел впливу на довкілля, пов'язаних з

туристичною діяльністю.

3. Узгоджене планування туристичної діяльності з іншими видами економічної діяльності.

4. Впровадження в туризм екологічно більш прийнятних технологій.

5. Мінімізація тиску на навколишнє середовище шляхом рівномірного розподілу туристів в часі та просторі, а також створення альтернативних зон відпочинку [61].

3.2. Визначення нових перспективних районів для застосування раціонального природокористування

Подорож до Норвегії припадає до душі як прихильникам спокійного відпочинку, так і тим, хто цінує екстремальні пригоди.

Багато людей називають Норвегію чарівною країною, оскільки відпочивати тут цікаво протягом всього року. Різноманітність туристичних атракцій цієї країни приваблює подорожніх як магніт, і мало хто відмовляє собі у задоволенні особисто оглянути її видатні пам'ятки [62].

Між Осло-фьордом і буйними зеленими лісами розташоване місто Осло, норвезька столиця. Це місто, що поєднує культуру, мистецтво, високий рівень обслуговування та релаксовану атмосферу з чудовими можливостями для активного відпочинку на свіжому повітрі [63].

Застосування раціонального природокористування в Норвегії має як слабкі, так і сильні сторони. Їх можна представити у вигляді SWOT-аналізу (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз раціонального природокористування в Норвегії

Сильні сторони	Слабкі сторони
Унікальна природа. Норвегія відома своєю надзвичайною природною красою, включаючи гори, фьорди, ліси та водойми.	Сезонність. Більшість видів природокористування в Норвегії сезонні, що обмежує можливості рік-у-рік.
Розвинена інфраструктура. Країна має добре розвинену інфраструктуру для	Віддаленість. Деякі райони для природокористування можуть бути

природокористування, включаючи національні парки, туристичні маршрути та готелі. Стале лісове господарство. Норвегія має стале лісове господарство, що дозволяє використовувати лісові ресурси без шкоди для довкілля.	віддаленими та важкодоступними. Потенційний вплив на природу. Збільшення природокористування може створити певний негативний вплив на деякі екосистеми та види.
---	--

Продовження табл. 3.2

Можливості	Загрози
Розвиток екологічного туризму. Зростаючий інтерес до сталого туризму може стати можливістю залучати більше туристів, які цінують природу та екологію. Використання відновлювальних джерел енергії. Розвиток відновлювальної енергетики може допомогти зменшити вплив на природу та забезпечити стале енергозабезпечення.	Зміна клімату. Зміни клімату можуть вплинути на природні екосистеми та змінити звичайні сезони та місцеві кліматичні умови. Порушення довкілля. Збільшення туризму та природокористування може призвести до надмірного відвідування та порушення довкілля. Потенційні конфлікти. Зростання туристичного потоку може призвести до конфліктів між туристами та місцевим населенням.

Джерело: розроблено автором

Визначити нові перспективні райони для раціонального природокористування можна шляхом проведення комплексного аналізу, який включає в себе певні етапи (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Етапи комплексного аналізу для визначення нових перспективних районів для раціонального природокористування

Етап	Опис
Аналіз природних ресурсів	Варто оцінити наявність природних ресурсів у певному районі, таких як ліси, водні ресурси, родючі ґрунти, мінеральні запаси та інше. Це важливий стартовий пункт для визначення потенціалу природокористування
Екологічний аналіз	Врахування впливу природокористування на екосистеми та біорізноманіття. Важливо забезпечити збереження природи та дотримання стандартів сталого розвитку
Соціальний аналіз	Потреби та інтереси місцевого населення, а також можливості забезпечення робочих місць та покращення соціального розвитку через природокористування
Законодавча та регуляторна база	Діючі закони та норми, що стосуються природокористування. Потрібно переконатися, що вони

		дозволяють планувати та здійснювати проекти в цьому районі
Географічний аналіз		Географічне розташування району, доступність інфраструктури, доріг та комунікацій
Економічний аналіз		Варто розглянути економічний потенціал району, включаючи можливості для розвитку туризму, сільського господарства, лісового господарства та відновлювальної енергетики
Консультація експертами зацікавленими сторонами	з та	Необхідно провести діалог з екологами, геологами, місцевими мешканцями, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами, щоб отримати різноманітні погляди та консультації

Продовження табл. 3.3

Розробка плану сталого природокористування		На основі аналізу варто створити план сталого природокористування, який враховуватиме природні, екологічні, соціальні та економічні фактори
Моніторинг та оцінка		Після запуску проектів природокористування здійснюється постійний моніторинг та оцінка їх впливу на природу та суспільство, та вносяться необхідні корективи

Джерело: розроблено автором за даними [64]

Крім столиці, яка приваблює мільйони туристів щороку, в Норвегії є безліч районів, які чарують своїми природними багатствами та культурними цінностями. В майбутньому ці містечка та села можуть стати дуже популярними та перспективними для раціонального природокористування.

Серед таких місць варто відзначити:

1. Олесунн. Гори та фіорди Олесунна в Норвегії щорічно привертають тисячі туристів і втілюють справжню норвезьку природну красу. Саме тут ви можете побачити неперевершену Норвегію в її величі. Багато людей називають це місто в стилі модерн найкрасивішим в країні. Олесунн розташований між двома важливими фіярдами, Хьйоронд і Гейрангер, які обидва включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. І найцікавіше в тому, що це місто розташоване на семи островах Норвегії, що додає йому дивовижну локацію [62].

Місто Олесунн розташоване на серії островів в океані і відоме своєю чудовою архітектурою, якою не може похвалитися багато міст в Норвегії. Після того, як у 1904 році пожежа зруйнувала місто, його відновили в яскравому стилі арт-нуво.

Популярною екскурсійною подорожжю є відвідання Острову Годой, який

розташований лише за 30 хвилин їзди від Олесунна. Це чудове місце славиться своєю висотною горою Стурхорнет, висота якої сягає 497 метрів, і старовинним маяком Alnes Fyr, що знаходиться недалеко від рибальського селища, від якого він отримав свою назву [65].

2. Берген. Берген, старовинне містечко, яке зуміло зберегти свою унікальну історію, подолавши масштабні пожежі, що спалахували в цьому регіоні. Тут поєднано різноманітні архітектурні стилі, включаючи функціоналізм, арт-нуво та неокласику. Місто розташоване серед численних веж, фортець, церков і музеїв, які приваблюють туристів і залишають незабутні враження у відвідувачів [62].

Для відвідування визначних пам'яток Бергена слід розпочати з його символу - набережної Брюгген, яка була включена до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Назва "Брюгген" походить від норвезького слова, яке означає причал або пристань. Ця набережна з'явилася під час Ганзейського періоду і вражає своєю особливою атмосферою завдяки старовинним дерев'яним будиночкам різних кольорів, де розташовані магазинчики, музеї, кафе і ресторани. Майже 25% з цих будівель були побудовані до 18 століття.

Необхідно відвідати гору Флойен, скориставшись фунікулером, щоб насолодитися великолепною панорамою міста та бухти Воген. Гора розташована на висоті 320 метрів, а посадка на фунікулер відбувається лише за 150 метрів від рибного ринку [66].

3. Алнес. Алнес в Норвегії відомий завдяки своєму маяку і унікальним історичним реконструкціям, які дозволяють туристам побачити вікінгські події, які відбувалися тут в минулі епохи. Вся історія цього міста представлена в Музеї узбережжя Годей, де любителі історії знайдуть багато цікавого матеріалу. Проте в цьому регіоні є і сучасні розваги, такі як серфінг і дайвінг, кінні та велосипедні прогулянки. Крім того, можна взяти участь у екскурсіях на маяк, який змінює свій колір кожні 8 секунд і видно на відстані 16 морських миль від берега.

4. Бюд. Велика кількість заповідників і природних пам'яток в цьому

регіоні приваблюють туристів. Невразливі лісові області і бездоганно білі плити в заповіднику Суннстраумен, морські прогулянки з глибокими і потужними вирами, що створюють сильну течію, унікальну на всій планеті. Тут є можливість займатися дайвінгом і рафтингом.

Це невелике рибальське містечко розташоване на березі Норвезького моря і відоме своєю красивою природою та традиційними рибальськими селами. Буд також служить відправним пунктом для відвідувачів, які бажають досліджувати Атлантичне шосе, одну з найвражаючих доріг у Норвегії.

5. Восс. Неймовірно красивий гірськолижний курорт із своїми засніженими вершинами, шумлячими водоспадами і стрімкими річками – Восс славиться як столиця екстремального відпочинку в Норвегії. Але не лише гірськолижні види спорту привертають увагу в цьому регіоні; тут можна їздити верхи на конях, вирушити в круїз по фіордах, спробувати боулінг або сквош, спостерігати за підводною риболовлею, насолоджуватися різноманітними розвагами, а також відвідувати багато цікавих екскурсій, які доступні в цьому місті. Крім того, Восс славиться в усьому світі завдяки своєму відомому мінеральному джерелу [62].

Однією з найголовніших визначних пам'яток міста є Воссська церква. Вона була збудована у XIII столітті і є однією з найстаріших церков в Скандинавії, що збереглися. Незвичайна архітектурна споруда цієї церкви властива ранньоготичному стилю, який має дуже обмежену кількість аналогів на території Норвегії.

Церква є практично єдиною історичною спорудою, яка збереглася в місті Восс. Майже повністю місто було зруйновано під час Другої світової війни та перебувало під окупацією.

На сьогодні в місті існують дві великі вулиці з ресторанами, кафе, магазинами, супермаркетами і кінотеатром. Проте основне багатство - це природа та можливості для активного відпочинку [67].

6. Гейрангер. Фіорди Гейрангера – це морські затоки, що вражають своєю надзвичайною природною красою. Гігантські гори, що утворюють

коридор, поєднуються зі смарагдовою гладдю води, на якій відбиваються скелі та рослинність, заворюючи кожну душу. Всі ці природні чудеса отримали визнання і були включені до списку світової спадщини ЮНЕСКО [62].

Для природолюбів Гейрангер-фіорд – справжнє джерело незабутніх вражень. Для ознайомлення з фіордом і водоспадами можна взяти екскурсійний катер. Але якщо ви бажаєте більш близький контакт з природою, можна взяти напрокат каяк або вирушити в подорож пішки, розглядаючи захоплюючий ландшафт. Популярними заняттями також є риболовля, рафтинг та велосипедні прогулянки.

Гейрангер-фіорд отримав сертифікат сталого туристичного напрямку, який визначається як відзнака якості для туристичних напрямків, що приділяють особливу увагу зменшенню негативного впливу туризму на природне середовище. Цей регіон не лише надає відвідувачам високоякісні послуги, але також прагне зберігати місцеву історію, культуру та екологію, підтримувати місцеву спільноту і досягати економічної стійкості. Муніципалітет та постачальники туристичних послуг активно співпрацюють, щоб покращити умови життя в регіоні і розширити його туристичні можливості [68].

7. Одда. Невелике та затишне містечко з гаванню та мальовничими набережними, природними пам'ятками запрошує на відпочинок. Особливо варто відвідати Національний парк Фолгефонн і однойменний льодовик, які мають спеціально влаштовані маршрути для туристів. Також вражаючі місця включають "Язик Троля" – кам'яний виступ біля озера Рінгедалсватн і подвійний водоспад Лотефоссен. Ця тиха та спокійна місцина, оточена величезною природною красою, ідеально підходить для релаксаційного та медитативного відпочинку [62].

Це ідеальне місце для відпочинку на природі в районі Гардангерфіорду. Гардангерфіорд, що простягається на 180 кілометрів, є другим за довжиною фіордом у Норвегії та має сім припливних фіордів. Сорфіорден є одним з цих припливних фіордів, і місто Одда, розташоване в крайньому південному кінці

цього фіорду, колишнє промислове місто, тепер перетворилося на популярний туристичний напрямок.

Одда, розташована у південно-східному кінці Сорфіордену, який є однією з гілок Гардангерфіорду, може бути відмінним стартовим пунктом для мандрівників, які прагнуть відвідати Гардангер [69].

8. Рерус. Розглядаючи найкрасивіші міста Норвегії, не можна обійти стороною Рерус та його навколишні національні парки, такі як Фороллхогна і Фемундсмарка. Плідородні землі цього регіону роблять його особливо привабливим для гастрономічних туристів. Тут можна половити рибу та вирушити в гори на велосипеді, особливо великому Північно-Європейському каньйону Ютульхогге. Тож відвідати Рерус варто всім, хто любить кулінарні враження та активний відпочинок.

9. Ставангер. У Ставангері туристів манять норвезькі фіорди, а Люсе-фіорд – один з найбільших і найкрасивіших серед них, з його величезними скелями. Важливо відзначити, що під час подорожі фіордами ви можете бути впевнені в своїй безпеці, оскільки місцева влада вжила всіх необхідних заходів для забезпечення комфорту гостей. Круїзи на теплоході чудово поєднуються з прогулянками по казковим вуличкам міста та придбанням сувенірів [62].

Ставангер вважається найбагатшим і найдорожчим містом в Норвегії і вважається нафтовою столицею країни, завдяки розташуванню величезних нафтових родовищ у Північному морі біля міста.

Однією з головних атракцій Ставангера є чарівні дерев'яні будиночки, які пофарбовані у білий та жовтий колір. Це властиво тому, що в країні рідко бувають сонячні дні, і місцеві мешканці використовують ці яскраві кольори, намагаючись привабити яскраве сонце до свого міста [70].

10. Ундредал. В Норвегії, країні, де маленькі міста часто мають неймовірно мальовничі види, знаходиться таке фантастичне місто, де на кожних 100 мешканців припадає аж 500 кіз. Це містечко стане ідеальним місцем для тих, хто любить козячий сир, оскільки тут є спеціальні гостьові будинки для таких гостей. Це дивовижне місце, де виробляють до 12 тонн сиру

щорічно [62].

Ундредал, розташоване в муніципалітеті Аурланд в Норвегії, має приблизно сто жителів, але це селище продовжує приваблювати туристів незважаючи на невелику кількість мешканців. Це пов'язано з тим, що Ундредал розташоване на березі вражаючого фіорду, оточеного мальовничими горами.

Ще однією привабливістю є коричневий сир "Брунуст", який виготовляють із козячого молока. Це особливий вид сиру, який популярний в Скандинавії.

Туристи приїжджають до Ундредала, щоб відпочити від міського шуму, насолодитися видами фіорду Аурленд і гір навколо нього, а також скуштувати місцеві страви в атмосферних кафе біля берега [71].

При виборі перспективних районів Норвегії для раціонального природокористування необхідно враховувати різноманітні аспекти, такі як біорізноманіття, екосистемні послуги, розвиток стійкого туризму, лісове господарство та інші фактори.

Вище описані райони приваблюють своєю природною красою та архітектурою. В Норвегії також є багато маловідомих місць, які також можуть бути використані для застосування раціонального природокористування.

1. Ізенф'юрда – це область на південному заході країни, яка славиться своєю природною дикістю, величезними горами, красивими пейзажами та запаморочливими водоспадами.

2. Хірсдален – невелике містечко на заході Норвегії, оточене високими горами і глибокими синіми озерами, яке славиться завдяки своїм туристичним маршрутам та можливості спостерігати за веселкою північного сяйва.

3. Анденес – це невелике місто, розташоване в серці Норвегії, яке виділяється своїми гірськими ландшафтами та вражаючими водоспадами. Тут можна відвідати Національний парк Довре та мати можливість побачити дику природу, включаючи муфлонів, популярних об'єктів полювання.

4. Вулкан Снейфелл – це активний вулкан, розташований на острові

Ян-Маєн на заході Норвегії. Його висота перевищує 2 кілометри, і він відомий як один із найнебезпечніших вулканів в Європі. Місцеві гіді пропонують туристам екскурсії до цього вулкану, дозволяючи відкрити для себе його дивовижну природу і геологічну історію.

5. Острів Вегероя – це чарівний острів, розташований на південному заході Норвегії. Його територія багата на диких котів та білок, і він також славиться чудовими пляжами та можливістю риболовлі.

6. Гейренга – це невелике містечко на півночі Норвегії, славиться своєю риболовлею та місцевим ринком, де можна придбати свіжу морепродукцію. Крім цього, тут можна зустріти диких пінгвінів та лелек [72].

Отже, в Норвегії є багато цікавих та маловідомих місць, які мають великі перспективи стати придатними для раціонального природокористування. Адже країна приваблює своєю природньою красою мільйони туристів щороку.

3.3. Пропозиції щодо збалансованого використання природних ресурсів у регіоні

Збалансоване природокористування – це система заходів, спрямованих на створення гармонічної взаємодії між діяльністю людини та природним середовищем. Метою є збереження та відновлення природних ресурсів, раціональне використання цих ресурсів і запобігання будь-якому негативному впливу діяльності суспільства на природу та здоров'я людей [73].

Основним завданням наукового напрямку збалансованого природокористування є вивчення сучасного стану взаємодії між природою та суспільством під час сільськогосподарського виробництва та розробка основних напрямків і методів для оптимізації цієї взаємодії. Ідеологія формування моделі збалансованого природокористування наведена на рисунку 3.1.

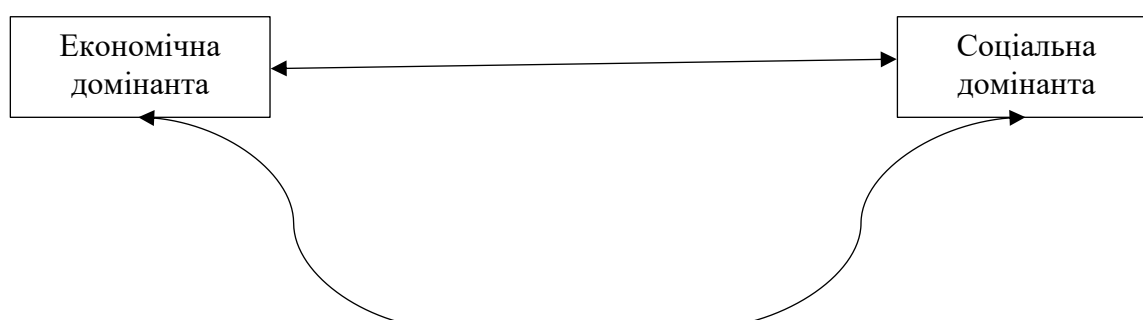

Рис. 3.1. Модель збалансованого природокористування

Джерело: розроблено автором за даними [74]

Збалансоване використання природних ресурсів в Норвегії є ключовою умовою збереження природи та підтримання сталого розвитку. Ось деякі пропозиції щодо збалансованого використання природних ресурсів у Норвегії:

1. Сприяння захисту рибальства. Рибальство є важливою галуззю в Норвегії. Збалансоване використання рибних ресурсів включає в себе обмеження вилову, збереження та відновлення рибних популяцій та захист морських середовищ.

Важливо здійснювати дії та політики, спрямовані на збереження рибальських запасів та популяцій риб, щоб забезпечити їхню стійкість та розмноження. Також регулювання кількості риб, які можуть бути виловлені, є важливим кроком для забезпечення раціонального використання рибальських ресурсів. Це допомагає уникнути перевищення лову та деградації рибних запасів.

2. Поширення використання гідроенергетики. Водні ресурси, такі як водосховища, використовуються для виробництва електроенергії. Пропозиція

полягає в розвитку гідроенергетики як відновлювального джерела енергії.

Гідроенергетика набуває все більшого значення як на світовому, так і на регіональному рівнях, і ця сфера отримує все більше уваги. Ця форма виробництва електроенергії має велике майбутнє, оскільки вона є єдиним джерелом відновлювальної енергії, яке не забруднює довкілля радіацією та шкідливими викидами в атмосферу. Загальний гідропотенціал на Землі оцінюється на 3 мільярди 750 мільйонів кіловат-годин, однак економічно цей потенціал використовується лише на 17%.

Шляхом раціонального використання природних ресурсів, які є доступними, є можливість забезпечити область електроенергією, а також розглядати можливості експорту чи постачання електроенергії в інші регіони. Крім того, спостерігається збільшення кількості конференцій та виставок, приурочених гідроенергетиці, що свідчить про зростаючий інтерес до цього питання [75].

3. Екологічні стандарти в гірничій промисловості. Для мінеральних ресурсів важливо встановлювати високі стандарти збереження та охорони навколишнього середовища, а також ефективно використовувати та відновлювати мінеральні джерела.

Для країн, що активно використовують природні ресурси, можна визначити ключові вимоги щодо охорони надр, включаючи наступне: необхідність проведення всебічного геологічного дослідження надр, максимально повне вилучення корисних копалин і раціональне використання не лише основних, а й супутніх корисних викидів та компонентів з їхнім промисловим значенням. Також важливим є запобігання незаконному видобуванню корисних копалин. При розробці родовищ корисних копалин, основною вимогою є використання найбільш раціональних і ефективних методів видобутку сировини з надр.

Слід зазначити, що через неідеальність деяких методів видобутку, частина розкритих резервів корисних копалин залишається невидобутою та залишається в шахтах і кар'єрах, і боротьба з цим є важливою частиною

збереження надр. Нераціональне видобування та використання мінеральних ресурсів призводить до збільшення витрат на всі етапи гірничого виробництва, і втрати корисних копалин під час видобутку та першої обробки у деяких випадках можуть досягати 40–50% [76].

4. Лісове господарство і відновлення лісів. Збалансоване використання лісів включає в себе їх ефективне лісокористування та відновлення, щоб зберегти біорізноманіття та підтримувати лісову промисловість.

Важливість відновлення лісів пояснюється через їхню критичну роль у збереженні здоров'я нашої планети:

- посадка нових лісів допомагає уберегти ґрунти від ерозії та перетворення в пустелі через дезертифікацію;
- ліси виступають як надійний бар'єр, що захищає будівлі та сільськогосподарські угіддя від негоди та шкідливого впливу вітрів;
- дерева, що ростуть на узбережжях річок та морів, консолідують берегові лінії та запобігають їхньому знищенню від природних стихій;
- ліси надають життєвий простір для рідкісних видів тварин та рослин, які інакше не змогли б вижити в інших умовах навколишнього середовища;
- процес відновлення лісів включає в себе не тільки компенсацію пошкоджених ділянок, але і активне оновлення ресурсів лісів.

Насадження нових дерев необхідне для відновлення лісного покриву після природних лих або антропогенного впливу, такого як діяльність гірничодобувних підприємств, археологічні розкопки та будівництво. Лісовідновлення відіграє важливу роль у боротьбі зі знелісненням та поліпшенні екологічної ситуації на Землі [77].

5. Зменшення викидів CO₂. Великі запаси нафти та природного газу в Норвегії піддають країну питанням щодо зменшення викидів парникових газів. Пропозиція полягає в інвестуванні в альтернативні джерела енергії та розвитку ефективних технологій для обмеження викидів.

У всьому світі вживаються різні інструменти для спонукання до

зменшення викидів CO₂, включаючи наступні підходи:

- податкові заходи. Це включає пряме оподаткування викидів CO₂, вторинне використання податків для екологічних цілей та оподаткування витрат на паливо та викиди
- ринкові механізми. До цієї категорії відносяться системи торгівлі викидами, де компанії можуть купувати та продавати дозволи на викиди CO₂
- регулювання та субсидування. Це включає в себе встановлення екологічних стандартів, а також підтримку інноваційних галузей економіки.

Проте найважливішими інструментами є система торгівлі викидами та податок на викиди CO₂. Наразі країни, які були попереду інших у впровадженні податку на викиди CO₂, мають найвищі показники використання відновлюваних джерел енергії в своєму енергетичному балансі (табл. 3.4) [78].

Таблиця 3.4

Країни, що мають найбільші частки відновлюваних джерел енергії в енергобалансі

Країна	Ставка податку на викиди CO ₂ , євро/т CO ₂	Рік введення податку	Енергоємність ВВП, ТНЕ/тис дол	Частка ВДЕ в енергобалансі, %, 2019 рік
Швеція	108,81	1991	0,09	56,4
Норвегія	48,46	1991	0,07	74,6
Данія	23,77	1992	0,05	37,2
Латвія	9,14	1995	0,08	41,0
Словенія	17,37	1996	0,09	22,0
Естонія	1,83	2000	0,11	31,9
Франція	44,81	2009	0,08	17,2
Україна	0,37	2011	0,30	8,1
Великобританія	20,12	2013	0,11	12,3
Німеччина	25,00	2021	0,07	17,4

Джерело: розроблено автором за даними [78]

6. Збереження біорізноманіття. Заходи щодо збереження та охорони природних резерватів та природних ареалів допоможуть підтримувати біорізноманіття та унікальні природні середовища.

Існує багато обґрунтувань для необхідності збереження біорізноманіття. Серед них можна виділити використання біологічних ресурсів для задоволення потреб людства, таких як продукти харчування, технічні матеріали, ліки і інше. Також важливими аспектами є етичні та естетичні моменти.

Проте основною причиною збереження біорізноманіття є його ключова роль у забезпеченні стабільності екосистем та всієї біосфери. Біорізноманітність відіграє важливу функцію у поглинанні забруднень, стабілізації клімату та забезпеченні умов, придатних для життя.

Збереження біорізноманіття передбачає важливі напрями діяльності, включаючи:

- заходи для збереження природних екосистем та відновлення здоров'я агроекосистем;
- дії для збереження видів та популяцій, включаючи створення екологічної мережі та розробку природоохоронних правил та документів;
- впровадження нового підходу до охорони біорізноманіття, який базується на збереженні природних оселищ. Цей підхід дозволяє зберегти види, їх групи та умови, необхідні для їх виживання та нормального розвитку [79].

7. Ефективне управління водними ресурсами. Збалансоване використання водних ресурсів має включати контроль за водопостачанням, водоохороною та управлінням водними екосистемами.

Ефективне керування водними ресурсами стає дедалі важливішим, оскільки світ стикається з проблемою сталого постачання води. Це означає використання передових технологій для підвищення продуктивності водокористування, збереження водних ресурсів та зменшення забруднення водойм.

Застосування передових технологій очищення води сприяє зниженню забруднення водойм. Техніки, такі як зворотний осмос, ультрафіолетове

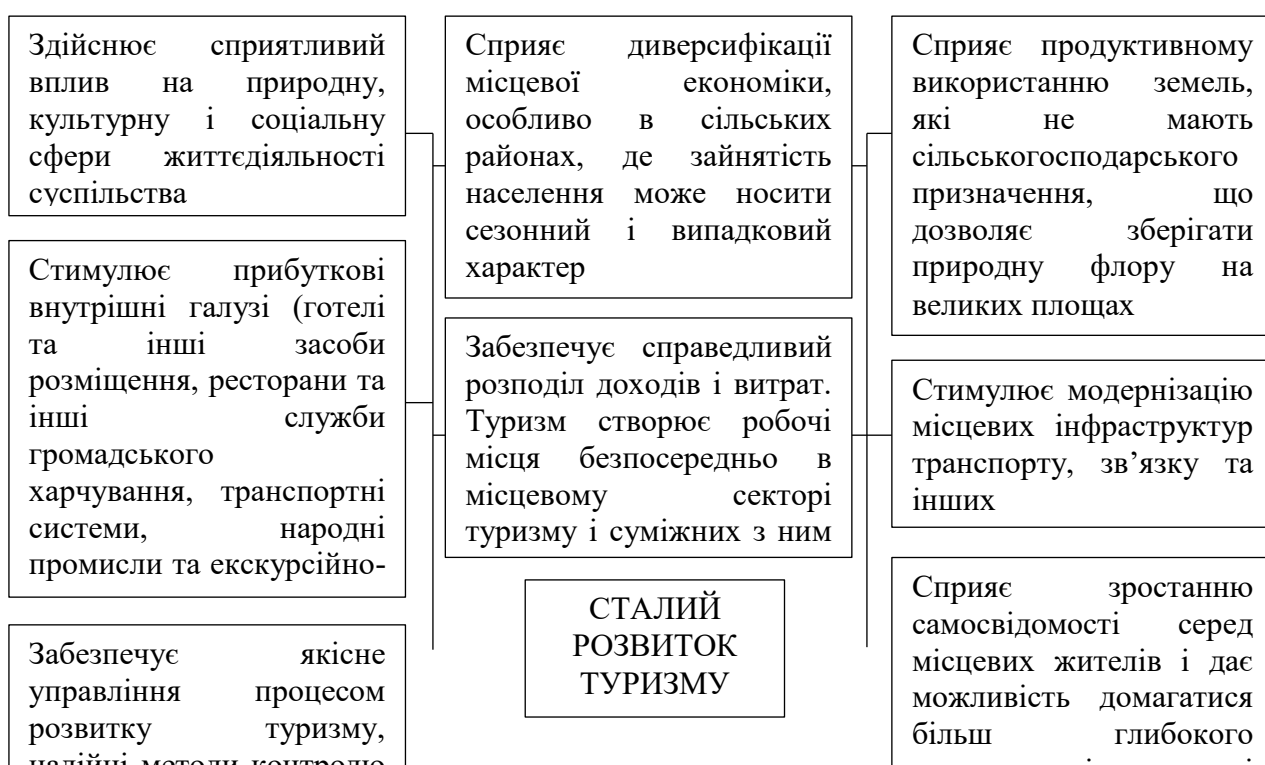
виробництво та нанофільтрація, використовуються для видалення забруднень зі стічних вод, що дозволяє безпечно використовувати їх повторно або відводити у навколишнє середовище.

Розумне управління водними ресурсами має важливе значення для підтримання сталості водних ресурсів в умовах зростання населення та зміни клімату. З використанням передових технологій для моніторингу та керування використанням води, збереженням водних ресурсів та зменшенням забруднення води, можна забезпечити ефективне та стале використання наших водних ресурсів [80].

8. Розвиток стійкого туризму. Сприяння розвитку стійкого туризму допоможе збалансувати розвиток туристичної галузі та зберегти природу.

Головним пріоритетом у сталому розвитку туризму є задоволення основних потреб і бажань людей, шляхом впровадження функцій туризму як особливого виду діяльності. В той же час, важливо забезпечити, що управління усіма видами ресурсів відбувається таким чином, щоб задовольнялися соціальні, естетичні та економічні потреби, в інтеграції з підтримкою культурних та екологічних цінностей. При цьому важливо уникати негативного впливу на місцеве біорізноманіття та системи забезпечення життєвих потреб [81].

Позитивний вплив сталого туризму представлений на рисунку 3.2.

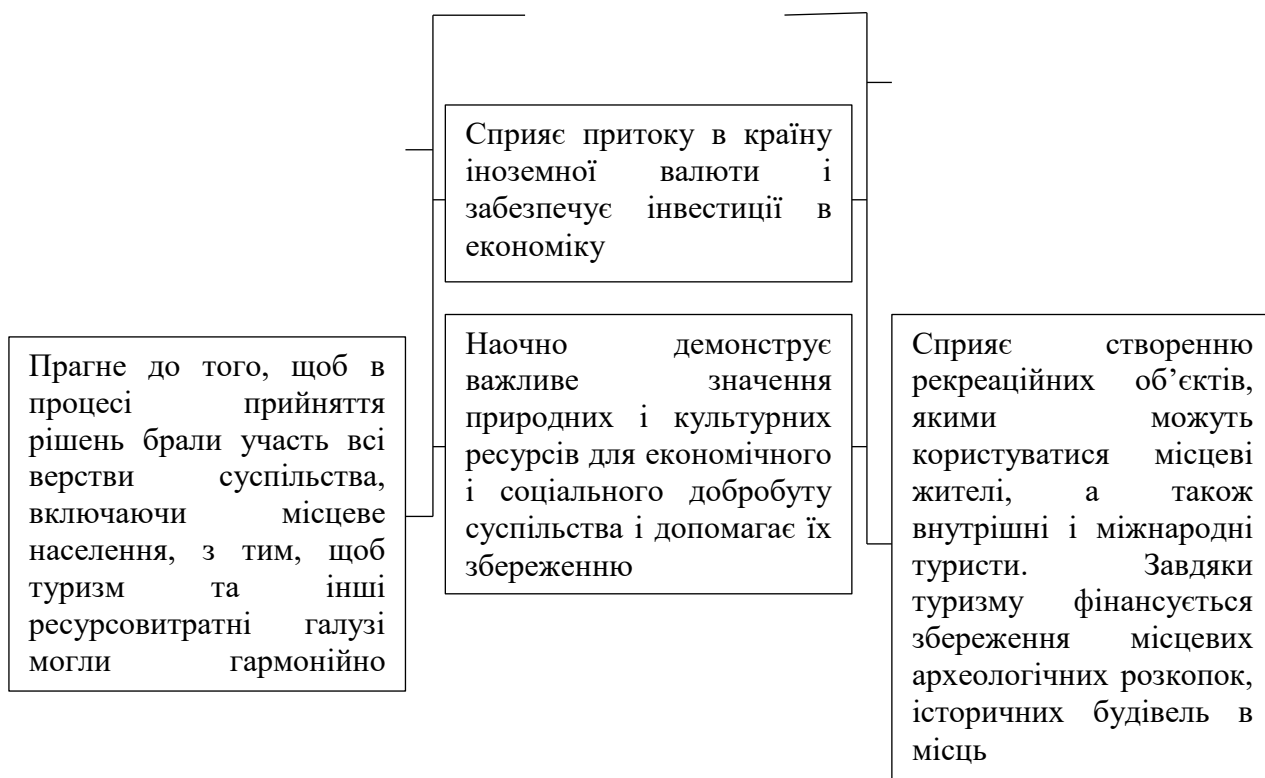

Рис. 3.2. Позитивний вплив сталого туризму

Джерело: розроблено автором за даними [81]

9. Збільшення наукових досліджень. Надання підтримки дослідженням та моніторингу природних ресурсів допоможе приймати обґрунтовані рішення щодо їх використання.

Моніторинг навколишнього середовища, також відомий як екомоніторинг, є комплексною системою науково-інформаційних досліджень, яка включає в себе регулярні та тривалі спостереження, оцінку та прогнозування змін у стані природного середовища. Основна мета моніторингу – виявлення негативних змін і розробка рекомендацій для їх виправлення або послаблення.

Існують такі види моніторингу:

- біоекологічний (санітарно-гігієнічний) моніторинг, який спрямований на вивчення впливу навколишнього середовища на здоров'я людини та захист від негативних чинників;
- геоекологічний (геосистемний, природно-господарський) моніторинг,

що включає спостереження за змінами природних екосистем та їх перетворенням на природно-технічні системи, а також моделювання та прогнозування стихійних змін у навколишньому середовищі;

- літомоніторинг, який фокусується на стані геологічного середовища;
- біосферний (глобальний) моніторинг, що включає спостереження за природними процесами і явищами на рівні біосфери та аналіз глобальних змін фонових показників у природі;
- геофізичний моніторинг, який включає систему спостереження за природними та штучними геофізичними полями та явищами, а також контроль за забрудненням навколишнього середовища шкідливими речовинами;
- кліматичний моніторинг, спрямований на стеження за станом кліматичної системи та оцінку можливих змін клімату;
- біологічний моніторинг, який використовує живі організми для контролю стану природного середовища;
- супутниковий моніторинг, який використовує дистанційні методи для стеження за змінами на поверхні Землі та в атмосфері за допомогою космічних знімків [82].

10. Публічна освіта та свідомість громадян. Важливо залучити громадян до усвідомленого споживання та збереження природи шляхом публічної освіти та інформаційних кампаній. Важливе значення має поняття «екологічна освіта».

Екологічна освіта представляє собою процес психолого-педагогічного впливу на особу з метою розвитку її теоретичного рівня екологічної свідомості. Ця свідомість структуровано відображає різні аспекти взаємозв'язку всесвіту, закономірності взаємодії суспільства та природи, а також надає знання та практичні навички для раціонального використання природних ресурсів.

Екологічна освіта складається з різних компонентів, включаючи екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічну етику і екологічну культуру. Кожен з цих компонентів відповідає певному рівню екологічної зрілості, який поступово зростає від базових знань до

глибокого розуміння та практичної реалізації.

Екологічна освіта є безперервним педагогічним процесом, який не має чітких обмежень у часі. Вона переходить з одного рівня в інший і спрямована на формування ціннісно-мотиваційної, діяльнісно-поведінкової та духовно-моральної сфер особистості. Екологічна освіта також надихає переконання про важливість поваги до життя та відповідальності за майбутнє навколишнього середовища.

Сучасна екологічна освіта не обмежується обраними моментами в житті людини; натомість, вона поширюється на все її доросле життя, постійно закликаючи до розвитку відповідального та бережливого ставлення до навколишнього світу [83].

Отже, збалансоване природокористування – це ключовий аспект сталого розвитку, який передбачає раціональне та відповідальне використання природних ресурсів з урахуванням потреб сучасного суспільства та збереження природного середовища для майбутніх поколінь. Це вимагає ефективних стратегій, збереження біорізноманіття та здорових екосистем, а також включення спільнот та громадських ініціатив у процеси управління ресурсами. Збалансоване природокористування є важливим кроком у забезпеченні сталого майбутнього нашої планети. Забезпечення збалансованого використання природних ресурсів у регіоні вимагає спільних зусиль громади, бізнесу та уряду. Це допоможе зберегти природу для майбутніх поколінь і забезпечити сталу економічну та екологічну стійкість регіону.

ВИСНОВКИ

Природокористування є головним способом, яким суспільство взаємодіє з навколишнім природним середовищем. Ця взаємодія включає в себе комплекс заходів, спрямованих на видобуток, використання, трансформацію, відновлення і захист природних ресурсів. Вона відображає складні взаємозв'язки між виробництвом, населенням і навколишнім середовищем.

Туризм впливає на різні аспекти навколишнього середовища з декількох різних позицій. По-перше, він впливає на природні екосистеми та ресурси, включаючи землю, рослинний і тваринний світ, атмосферу і ландшафт. По-друге, цей вплив може стосуватися архітектурних пам'яток і споруд. По-третє, туризм впливає на місцеві спільноти, включаючи їхню культуру, цінності та спосіб життя, а також впливає на економіку регіону.

Вплив туризму на природу та культурне спадщину може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Існують численні приклади негативного впливу туризму, такі як забруднення, пошкодження екосистем та надмірна забудова. Проте, при належній організації, туризм може сприяти сталому розвитку та збереженню природи. Якщо дотримуватись принципів сталого туризму, він може приносити користь як природному, так і культурному середовищу, сприяти розвитку і покращенню якості життя в місцях призначення.

Основними принципами раціонального природокористування в туризмі є:

- принцип "нульового рівня" споживання природних ресурсів визначає, що метою є максимально ефективне використання ресурсів з мінімізацією їх витрат;
- принцип відповідності антропогенного навантаження природно-ресурсному потенціалу регіону наголошує на важливості збалансованого циклу використання та відновлення природних ресурсів для збереження природної рівноваги;
- принцип збереження просторової цілісності природних систем при їх

господарському використанні впливає з основного принципу взаємодії та взаємозалежності компонентів природи під впливом людської діяльності;

- принцип збереження природо обумовленого кругообігу речовин підкреслює необхідність повернення природних ресурсів у вигляді відходів, які можуть ефективно асимілюватися в природних екосистемах;

- принцип погодження виробничого і природного ритмів полягає у врахуванні ритмічності природних процесів та їх взаємодії з господарською діяльністю;

- природні процеси, що розвиваються впродовж часу, можуть впливати на господарську діяльність як короткостроково, так і тривало. Тому важливо враховувати ці процеси як у поточній, так і у довгостроковій перспективі господарювання.

Методика дослідження раціонального використання природних ресурсів важлива для оптимізації їх використання з мінімізацією негативного впливу на природні екосистеми. Цей підхід включає в себе детальний аналіз обсягів споживання, впливу антропогенної діяльності, а також ефективності циклу використання і відновлення ресурсів. Результати таких досліджень дозволяють розробляти стратегії, спрямовані на збереження природи та створення сталих умов для господарського розвитку.

Раціональне природокористування в туризмі є надзвичайно важливою проблемою, особливо в країнах, багатих на природні ресурси, таких як Норвегія.

Аналіз природних ресурсів Норвегії, придатних для туризму та рекреації, виявив ряд унікальних природних особливостей, що приваблюють туристів. Головними ресурсами є живописні фьорди, гірські ландшафти, численні озера та ріки, а також природні заповідники. Ці природні різноманітності створюють ідеальні умови для активного відпочинку, такого як гірський туризм, велосипедні прогулянки та водні види спорту.

Природокористування в туризмі Норвегії є прикладом того, як сумісно розвивати туризм та зберігати непорушену природу. Ця країна демонструє, що

можливо досягнути гармонії між туризмом та природо охороною, і це має бути прикладом для інших країн. Раціональне природокористування в туризмі – це ключ до збереження природної краси Норвегії для майбутніх поколінь і забезпечення сталого розвитку туристичної галузі.

Норвегія має значний і різноманітний ресурсний потенціал для раціонального використання природних ресурсів. Цей потенціал включає наступні складові:

- потенціал у сфері енергетики;
- морський ресурсний потенціал;
- багаті лісові ресурси;
- різноманітні мінеральні ресурси;
- значний туристичний потенціал;
- високий екологічний потенціал;
- відмінні можливості в інноваціях та технологіях.

Головною привабливістю для туристів є фьорди, такі як Гейрангерфьорд і Неройфьорд, що визначаються своєю величезною красою та вражаючими пейзажами. Крім цього, туристів приваблюють такі природні дестинації як Стіна Тролів, Ведмежий парк Вассфаре, гірські дороги Норвегії, різноманітні водоспади та тунелі.

Усі ці природні ресурси створюють унікальні можливості для розвитку туризму в Норвегії та сприяють розвитку сталого та екологічно чистого відпочинку в цій країні.

У порівняльному аналізі використання природних ресурсів в Норвегії та інших європейських країнах виділяються кілька ключових рис. Норвегія визначається високим ступенем екологічної свідомості та захисту природи. Країна активно розвиває відновлювальні джерела енергії, зосереджуючи увагу на гідроенергетиці та вітровій енергії.

У порівнянні з іншими європейськими країнами, Норвегія впроваджує стратегії збереження природи та раціонального використання ресурсів, спрямовані на забезпечення сталого розвитку. Такі країни, як Німеччина та

Швеція, також активно працюють над використанням відновлювальних джерел енергії, але деякі інші країни ще знаходяться на шляху до зменшення впливу на природу.

Норвегія та інші європейські країни взяли на озброєння підходи до використання природних ресурсів, спрямовані на забезпечення ефективності, сталості та збереження біорізноманіття, що є ключовим для подальшого сталого розвитку.

Основні ініціативи екологізації туризму в Норвегії для досягнення сталого розвитку включають наступні заходи:

- здійснення заходів з збереження та відновлення природних об'єктів, які наразі зазнають впливу туризму, з метою збереження їхньої екологічної стійкості;
- впровадження заходів щодо ліквідації та зменшення негативного впливу туризму на природу та довкілля;
- узгоджене планування туристичної діяльності з іншими галузями економіки для досягнення балансу між розвитком туризму та збереженням природи;
- впровадження в сферу туризму технологій, які мають менший негативний вплив на навколишнє середовище та використовують відновлювальні ресурси;
- розподіл туристів у часі та просторі для мінімізації тиску на навколишнє середовище, а також створення альтернативних зон для відпочинку з метою розсіювання навантаження.

Потенційні об'єкти туризму в Норвегії для майбутнього розкриття включають регіон Ізенф'юрда, невелике містечко Хірсдален, місто Анденес, вулкан Снейфелд, острів Вегероя, невелике місто Гейренга, а також безліч прибережних сіл та міст, фьордів та національних парків. Розкриття їх потенціалу повинно враховувати принципи раціонального природокористування та сталого розвитку.

Збалансоване використання природних ресурсів в Норвегії відіграє

важливу роль у збереженні природи та підтриманні сталого розвитку. Ось кілька пропозицій, спрямованих на досягнення цієї мети:

- підтримка рибальства та його екосистемного збереження;
- розвиток гідроенергетики як сталого та екологічно чистого джерела енергії;
- встановлення високих екологічних стандартів у гірничій промисловості;
- лісове господарство та активне відновлення лісових ресурсів;
- зменшення викидів вуглецю (CO₂) та боротьба з кліматичними змінами;
- збереження та підтримання біорізноманіття;
- ефективне управління водними ресурсами та забезпечення їх довгострокової стійкості;
- розвиток сталого туризму з урахуванням природних цінностей;
- розвиток сталого туризму з урахуванням природних цінностей;
- публічна освіта та підвищення екологічної свідомості громадян.

Отже, збалансоване природокористування означає гармонійне використання природних ресурсів та довкілля, забезпечуючи виправдані потреби сучасного суспільства, не порушуючи екологічну стійкість та не завдаючи шкоди майбутнім поколінням чи природі. Це дозволить зберегти природу та забезпечити сталий розвиток, зберігаючи при цьому навколишнє середовище в стані, який дозволяє відновити його на майбутнє.

В Норвегії активно розвиваються ініціативи щодо охорони навколишнього середовища, ефективного використання енергії, інноваційних підходів у сільському господарстві та управлінні водними ресурсами. Роль громадськості та освіти важлива для підтримки цих ініціатив та поширення свідомості щодо необхідності дбайливого ставлення до природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекреаційне природокористування як об'єкт дослідження. URL: https://tourlib.net/books_ukr/fomenko12.htm (дата звернення: 27.09.2023)
2. М. Д. Балджи. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147035774.pdf> (дата звернення: 28.09.2023)
3. Розділ 5 Екологія та охорона туристичних ресурсів. URL: <https://studfile.net/preview/8901090/> (дата звернення: 27.09.2023)
4. Туристське природокористування. URL: https://leksika.com.ua/13000611/turizm/turistske_prirodokoristuvannya (дата звернення: 27.09.2023)
5. Раціональне природокористування Л-6. URL: http://ni.biz.ua/2/2_3/2_37813_ratsionalnoe-prirodopolzovanie-l-.html (дата звернення: 08.10.2023)
6. Тема 2. Наукові основи раціонального природокористування та охорони довкілля. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=244299> (дата звернення: 07.10.2023)
7. Заходи щодо раціонального використання природних ресурсів. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/89.pdf> (дата звернення: 07.10.2023)
8. Сталий розвиток туризму в контексті рекреаційно-туристичного природокористування. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/uvarova.htm (дата звернення: 27.09.2023)
9. 2.3. Принципи раціонального природокористування. URL: <https://buklib.net/books/22971/> (дата звернення: 27.09.2023)
10. Принципи раціонального природокористування та природоохоронної діяльності. URL: https://pidru4niki.com/76383/rps/printsipi_ratsionalnogo_prirodokoristuvannya_priro

doohoronnoyi_diyalnosti (дата звернення: 27.09.2023)

11. Тема 6. Методи і форми стимулювання раціонального природокористування. URL: <https://kegt.rshu.edu.ua/images/dustan/LLP6.pdf> (дата звернення: 28.09.2023)

12. (DOC) Теоретико-методологічні проблеми раціонального використання природно-ресурсних комплексів за умов постіндустріальних трансформацій. URL: https://www.academia.edu/19964328/ТЕОРЕТИКО_МЕТОДОЛОГІЧНІ_ПРОБЛЕМИ_РАЦІОНАЛЬНОГО_ВИКОРИСТАННЯ_ПРИРОДНО_РЕСУРСНИХ_КОМПЛЕКСІВ_ЗА_УМОВ_ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ_ТРАНСФОРМАЦІЙ (дата звернення: 05.10.2023)

13. Організація раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/11/OO-11-10.11.20-Ekology-ya.pdf> (дата звернення: 09.10.2023)

14. Природно-ресурсний потенціал регіону в системі економічних відносин. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2238> (дата звернення: 03.10.2023)

15. Visit World – Путівник по Норвегії: що необхідно знати перед подорожжю до країни. URL: <https://visitworld.today/uk/blog/1464/16-things-you-need-to-know-before-visiting-norway> (дата звернення: 03.10.2023)

16. Protected areas. URL: <https://www.ssb.no/en/natur-og-miljo/areal/statistikk/vernedede-omrader> (дата звернення: 10.10.2023)

17. Karaim.pdf. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4619/3/Karaim.pdf> (дата звернення: 15.10.2023)

18. Географія Норвегії – Wikiwand. URL: https://www.wikiwand.com/uk/Географія_Норвегії (дата звернення: 15.10.2023)

19. Land use and land cover. URL: <https://www.ssb.no/en/natur-og-miljo/areal/statistikk/arealbruk-og-arealressurser> (дата звернення: 10.10.2023)

20. Сталий розвиток: Природа і природні ресурси. URL: <https://samfunnskunnskap.no/uk/stalyy-rozvytok/pryroda-i-pryrodni-resursy.html#del3> (дата звернення: 16.10.2023)
21. Норвегія (Королівство Норвегія) – Північна Європа – Європа – Регіони і країни світу. URL: https://subject.com.ua/geographic/ekonomichna_socialna/71.html (дата звернення: 03.10.2023)
22. Зелені батареї Європи: 15 фактів про гідроенергетику Норвегії/Укргідроенерго. URL: https://uhe.gov.ua/media_tsentr/novyny/zeleni-batarei-evropi-15-faktiv-pro-gidroenergetiku-norvegii (дата звернення: 15.10.2023)
23. Природа Норвегії великі річки, озера і водоспади; фіорди, гори і моря; погода і клімат. URL: <http://travel-world.pp.ua/4755-priroda-norvegyi-velik-rchki-ozera-vodospadi-fordi-gori-morya-pogoda-klmat.html> (дата звернення: 03.10.2023)
24. Мисливське королівство – полювання в Норвегії. URL: <https://gsvms.org.ua/uk/myslyvstvo/mizhnarodnyi-dosvid/item/257-myslyvske-korolivstvo-poliuvannia-v-norvehii> (дата звернення: 15.10.2023)
25. Ліси Норвегії: фото, опис, легенди. URL: <https://what.com.ua/lisi-norvegii-foto-opis-leg/> (дата звернення: 03.10.2023)
26. Природні ресурси Норвегії – презентація з географії. URL: <https://svitppt.com.ua/geografiya/prirodni-resursi-norvegii.html> (дата звернення: 03.10.2023)
27. Вистачить на 100 років: у Норвегії відкрили найбільше у світі родовище фосфатної породи. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/vistachit-na-100-rokiv-u-norvegiji-vidkrili-naybilshe-u-sviti-rodovishche-fosfatnoji-porodi-12311979.html> (дата звернення: 15.10.2023)
28. Напрями розвитку туристичного потенціалу Норвегії. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/bilogolova.htm (дата звернення: 03.10.2023)
29. Інноваційні технології Норвегії – Вікіпедія. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Інноваційні_технології_Норвегії (дата звернення: 03.10.2023)

30. Роль цифрових платформ в зростанні туристичного бізнесу. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/01/en-2021-6t1-38.pdf> (дата звернення: 29.10.2023)

31. Економіка та держава 2 2019. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2019/6.pdf (дата звернення: 30.10.2023)

32. Топ-10 найбільш екологічно відповідальних туристичних напрямків у 2022 році. URL: https://www.unian.ua/tourism/news/top-10-naybilsh-ekologichno-vidpovidalnih-turistichnih-napryamkiv-u-2022-roci-12041085.html?_gl=1*1kwd5k6*_ga*MTM4MzgXNjUyMi4xNjk3MjA1ODM0*_ga_TECJ2YKWSJ*MTY5NzIwNTgzNC4xLjAuMTY5NzIwNTgzNi41OC4wLjA.*_ga_DENC12J6P3*MTY5NzIwNTgzNC4xLjAuMTY5NzIwNTgzNi41OC4wLjA (дата звернення: 13.10.2023)

33. Стіна Тролів (Trollveggen). URL: <https://vova-comment.livejournal.com/14983.html> (дата звернення: 06.11.2023)

34. Топ-10 місць для відвідування в Норвегії. URL: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/top-10-misc-dlja-vidviduvannja-v-norvegii.php> (дата звернення: 06.11.2023)

35. Водоспад Ворінгфоссен, фото і опис водоспаду. URL: <https://wikukrfaq.ru/rizne/4843-vodospad-voringfossen-norvegija.html> (дата звернення: 06.11.2023)

36. Природні ресурси Норвегії як об'єкт туризму та рекреації. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/prygara.htm (дата звернення: 04.10.2023)

37. До Скандинавії на авто: 10 перлин Норвегії. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2016/05/160504_travel_blog_norway_part_2_yg (дата звернення: 16.10.2023)

38. Офіційний сайт Всесвітньої Ради Подорожей та Туризму. URL: <http://www.wttc.org/research/economic-data-search-tool/> (дата звернення: 11.10.2023)

39. Екологічний туризм в Європі / Туристичний портал. URL: <https://thecity.com.ua/ekologichnij-turizm-v-yevropi.html> (дата звернення: 18.10.2023)

40. Аналіз екологічних сегментів європейського ринку сталого туризму. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwji84vvq56CAxVkIBAIHelxBU04HhAWegQIBxAB&url=https%3A%2F%2Fwww.economyandsociety.in.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F2055%2F1985&usg=AOvVaw3q0UgU1qy4XGC5Joqb3iHi&opi=89978449> (дата звернення: 30.10.2023)

41. Порівняльна туристська характеристика країн Норвегії і Данії на прикладі розвитку екологічного туризму. URL: http://4ua.co.ua/sport/xb2bc78b5d43b88421306c37_0.html (дата звернення: 22.10.2023)

42. Зарубіжний досвід регулювання природокористування та охорони навколишнього середовища. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2486/1/333.pdf> (дата звернення: 18.10.2023)

43. Список національних парків Німеччини – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_національних_парків_Німеччини (дата звернення: 18.10.2023)

44. Управління природокористуванням в Німеччині і Швейцарії. URL: https://stud.com.ua/79094/ekologiya/upravlinnya_prirodokoristuvannyam_nimechchini_shveytsariyi (дата звернення: 18.10.2023)

45. Туристичні ресурси Швейцарії. URL: https://knowledge.allbest.ru/sport/2c0b65625b3ad68b5c53b89521206d36_0.html (дата звернення: 19.10.2023)

46. Потенціал рекреаційно-туристичного комплексу Італії. URL: https://otherreferats.allbest.ru/sport/00568964_0.html (дата звернення: 19.10.2023)

56. Збереження природи на часі, або Висновки від студента УГІ в Норвегії. URL: <https://ugi.edu.ua/zberezhennya-pryrody-na-chasi-abo-vysnovky-vid-studenta-ugi-v-norvegiyi/> (дата звернення: 04.10.2023)
57. Norwegian Plastic Strategy. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/ccb7238072134e74a23c9eb3d2f4908a/en/pdf/norwegian-plastics-strategy.pdf> (дата звернення: 11.10.2023)
58. Еко-звички, які роблять світ краще. URL: <https://blog.eva.ua/eko-zvichki-yaki-roblyat-svit-krashhe/> (дата звернення: 11.10.2023)
59. Environmental economic instruments. URL: <https://www.ssb.no/en/natur-og-miljo/miljoregnskap/statistikk/miljookonomiske-virkemidler> (дата звернення: 12.10.2023)
60. Екологічні ініціативи Норвегії та Швеції у рамках міжнародних регіональних організацій. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/16672941.pdf> (дата звернення: 04.10.2023)
61. Вплив туристичної діяльності на довкілля. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/8386/1/Tsvirkun%20IV_Vplyv_%20turdiy_%20na_%20dov_B_2020.pdf (дата звернення: 21.10.2023)
62. Мальовничі міста Норвегії – GGtravel. URL: <https://ggtravel.com.ua/malovnychi-mista-norvehii/> (дата звернення: 05.10.2023)
63. Тур в Норвегію за найкращою ціною. Зимовий і літній відпочинок у Норвегії. URL: <https://www.silpovoyage.ua/uk/norvegiya/info> (дата звернення: 05.10.2023)
64. 6.1. Екологічний моніторинг та його види. URL: <https://buklib.net/books/24813/> (дата звернення: 04.11.2023)
65. Олессун – одне з найкрасивіших міст Норвегії – Туроператор Nordic Travel. URL: https://nordictravel.ua/ua/vdohnovlenie/norvegija/sightseeing_places/alesund (дата звернення: 05.11.2023)
66. Берген, Норвегія – інформація про місто Берген з пам'ятками і фото. URL: <https://mandry.club/mista/bergen/> (дата звернення: 05.11.2023)

67. Восс: пам'ятки, відпочинок, ціни і фото. URL: <https://annawwts.com/country/norway/voss/> (дата звернення: 05.11.2023)
68. Гейрангер фіорд – казково красива пам'ятка Норвегії. URL: <https://karpaty-ua.org.ua/gejranger-fiord.html> (дата звернення: 05.11.2023)
69. Одда – неймовірне містечко на фіорді – Туроператор Nordic Travel. URL: https://nordictravel.ua/ua/vdohnovlenie/norvegija/sightseeing_places/odda (дата звернення: 05.11.2023)
70. Ставангер, Норвегія, тури в Норвегія, поїздка в Ставангер. URL: https://www.accordtour.com/vsi_avtobusni_tury/norvehiya/stavanher (дата звернення: 05.11.2023)
71. Рай для інтровертів: 10 казкових місць світу, в існування яких складно повірити. URL: <https://tsn.ua/tourism/ray-dlya-introvertiv-10-kazkovih-misc-v-isnuvannya-yakih-skladno-poviriti-1049080.html> (дата звернення: 05.11.2023)
72. 10 маловідомих місць у Норвегії, які варто відвідати. URL: <https://www.dealideal.net/uk/single-post/10-маловідомих-місць-у-норвегії-які-варто-відвідати> (дата звернення: 21.10.2023)
73. Збалансоване природокористування. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/zbalansovane-prirodokoristuvannja.html> (дата звернення: 12.10.2023)
74. Збалансоване природокористування. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/VOYTKIV-IVANOV-Zbalansovane-prirodokorystuvannia-book-2021.pdf> (дата звернення: 12.10.2023)
75. Особливості використання потенціалу гідроенергетики у Закарпатському регіоні. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7392/1/ОСОБЛИВОСТІ%20ВИКОРИСТАННЯ%20ПОТЕНЦІАЛУ%20ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ%20У%20ЗАКАРПАТСЬКОМУ%20РЕГІОНІ.pdf> (дата звернення: 23.10.2023)

76. Проблема раціонального використання мінеральних ресурсів на території України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/120.pdf> (дата звернення: 23.10.2023)
77. Лісовідновлення: Методи та Реалізація на Практиці. URL: <https://eos.com/uk/blog/lisovidnovlennia/> (дата звернення: 23.10.2023)
78. Механізми зменшення викидів CO₂ / Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ekonomika-bez-vykydiv/2021/03/31/672462/> (дата звернення: 23.10.2023)
79. Біорізноманіття 11 клас.pdf. URL: <http://gymnasium152.edu.kh.ua/Files/downloads/Борізнаманіття%2011%20клас.pdf> (дата звернення: 25.10.2023)
80. Розумне управління водними ресурсами та майбутнє сталого водопостачання. URL: <https://ts2.space/uk/розумне-управління-водними-ресурсам-10/> (дата звернення: 25.10.2023)
81. Сталий розвиток туризму: сутність, завдання та принципи. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/myronov7.htm (дата звернення: 25.10.2023)
82. Моніторинг навколишнього природного середовища. URL: <http://kxtp.kpi.ua/komarysta/sd07.pdf> (дата звернення: 25.10.2023)
83. Еволюція підходів до розцінення поняття «екологічна освіта». URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/106.pdf (дата звернення: 25.10.2023)

ДОДАТКИ

Закон України

Про охорону навколишнього природного середовища

Стаття 46. Розподіл екологічного податку

Кошти від екологічного податку (за винятком тих, що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установленій особливими умовами ліцензії строк) зараховуються до державного і місцевих бюджетів згідно з Бюджетним кодексом України.

Закон України

Про охорону навколишнього природного середовища

Стаття 48. Стимулювання в системі охорони навколишнього природного середовища

В Україні здійснюється стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом:

а) надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідхідні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для рециклінгу відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;

б) надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;

в) встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;

г) звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;

д) передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та

біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв;

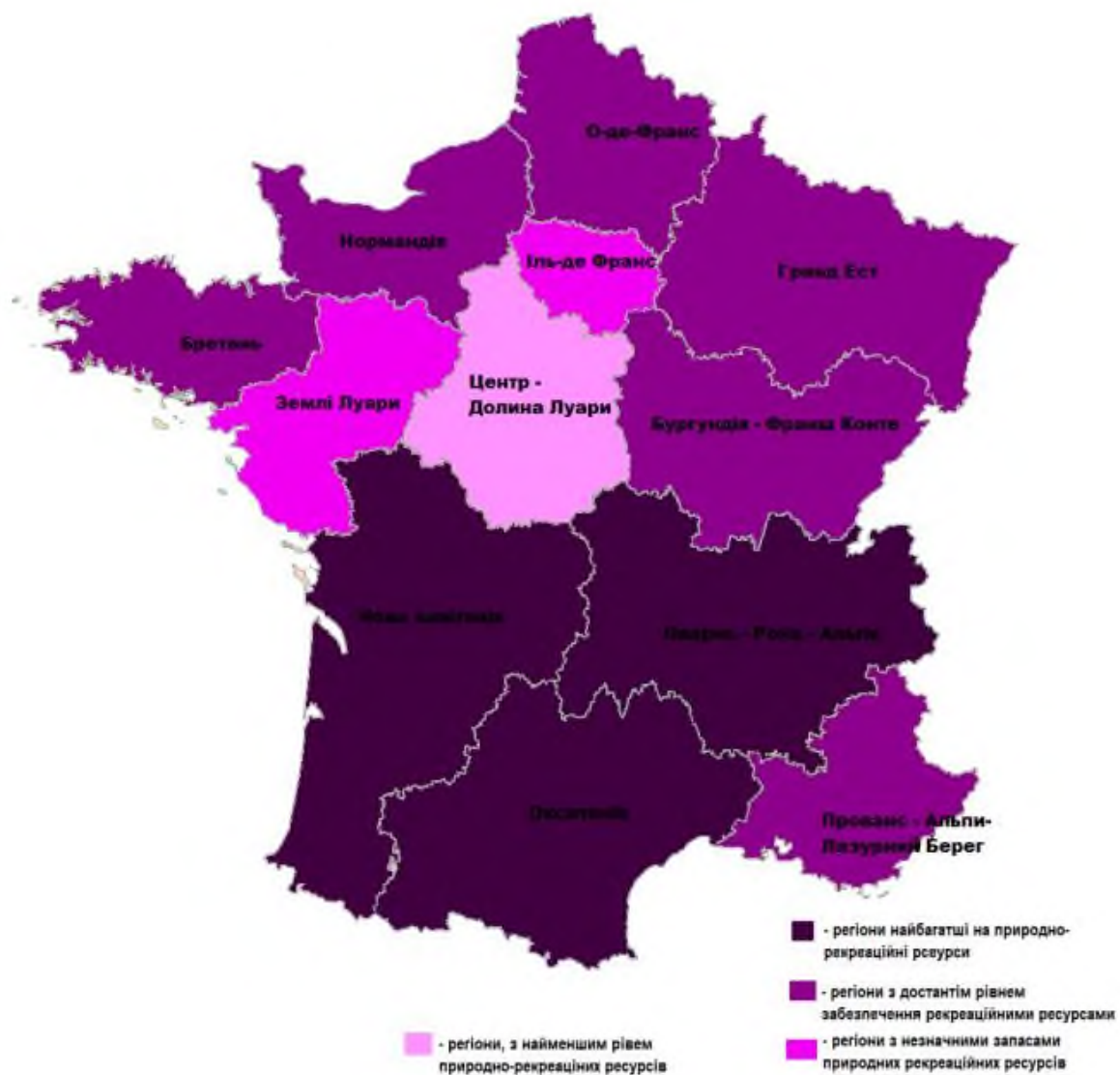
е) надання можливості отримання природних ресурсів під заставу.

Національні парки Німеччини

	№	Українська назва	Оригінальна назва	Площа, км²	Рік одержання статусу
	1	Національний парк Шлезвіг-Гольштейнські ватти	Nationalpark Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer	4415	1985
	2	Національний парк Гамбурзьке ваттове море	Nationalpark Hamburgisches Wattenmeer	137.5	1990
	3	Національний парк Нижньосаксонське ваттове море	Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer	3450	1986
	4	Національний парк Ясмунд	Nationalpark Jasmund	30.03	1990
	5	Національний парк Західнопомеранські лагуни	Nationalpark Vorpommersche Boddenlandschaft	786	1990
	6	Національний парк Мюріц	Nationalpark Müritz	322	1990
	7	Національний парк Нижня долина Одера	Nationalpark Unteres Odertal	103.23	1995
	8	Національний парк Гарц	Nationalpark Harz	247.32	2006
	9	Національний парк Келервальд-Едерзе	Nationalpark Kellerwald-Edersee	57.24	2004
	10	Національний парк Гайніх	Nationalpark Hainich	75.13	1997

	11	Національний парк Айфель	Nationalpark Eifel	108.80	2004
	12	Національний парк Саксонська Швейцарія	Nationalpark Sächsische Schweiz	93.50	1990
	13	Національний парк Баварський ліс	Nationalpark Bayerischer Wald	242.17	1970
	14	Національний парк Берхтесгаден	Nationalpark Berchtesgaden	208.04	1978
	15	Національний парк Шварцвальд	Nationalpark Schwarzwald	100.62	2014

Рівень забезпеченості регіонів Франції природними рекреаційними ресурсами

Маршрути сходження на Стіну Тролів

